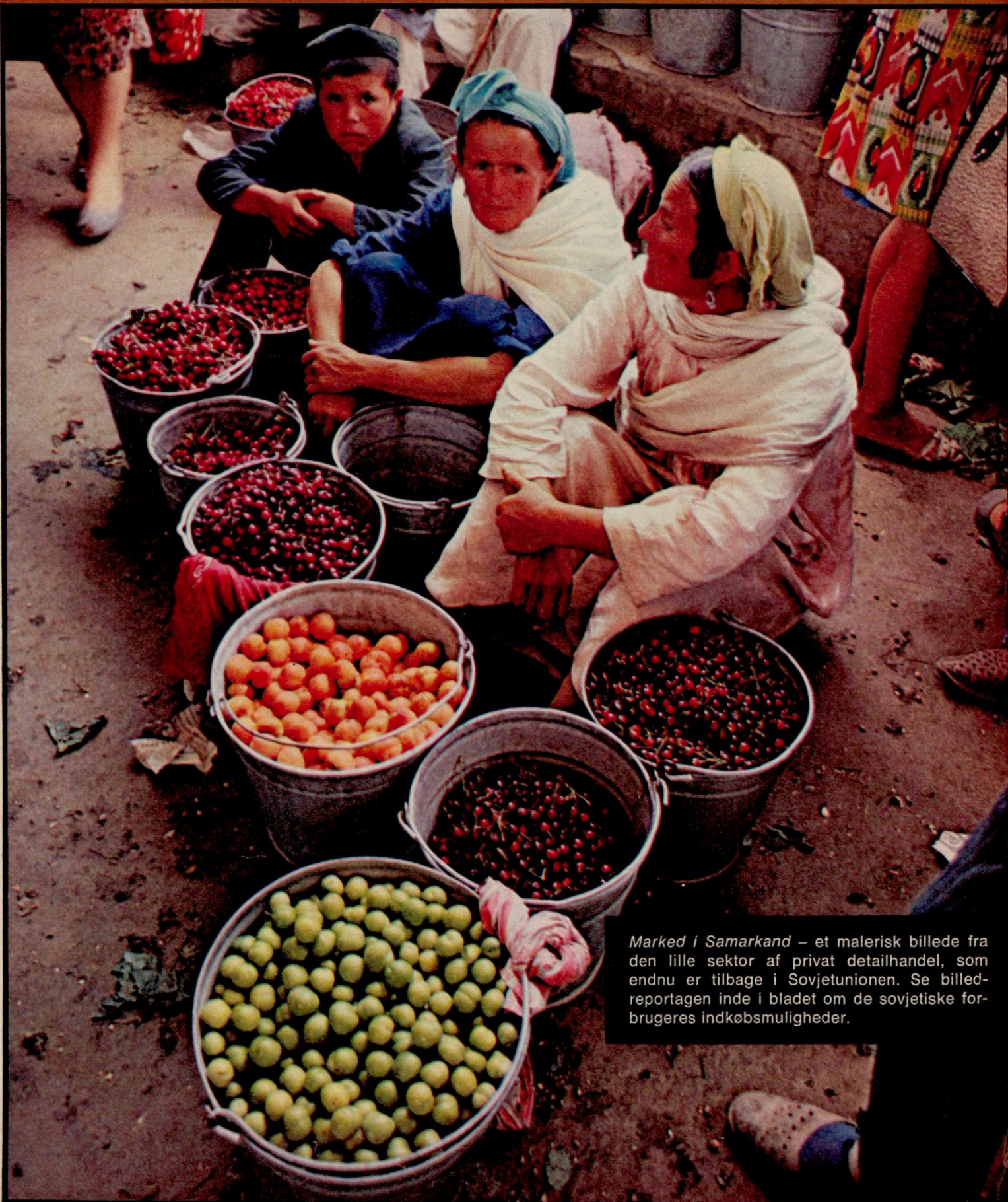

Samvirke

NR. 21, 1967, 1. DECEMBER

Marked i Samarkand – et malerisk billede fra den lille sektor af privat detailhandel, som endnu er tilbage i Sovjetunionen. Se billed-reportagen inde i bladet om de sovjetiske forbrugeres indkøbsmuligheder.

DET STORE SPIL OM DEN KOSTBARE

Laks

SOM STYRER EFTER SIT EGET „SOLKOMPAS“

GARNENE glicer støt over siden, meter for meter. Mændenes bevægelser er hurtige og sikre, præget af den rutine, som kendetegner erfarne havfiskere, men selv om den rolige arbejdsrytme ikke afslører det, er der spænding til stede.

Det er laks, det gælder! Et spil, hvor „gevinsten“ kan svinge mellem nul og tusinder af kroner. Med et glimter det under vandfladen, og i næste øjeblik bringes en blank, torpedoformet krop op med garnet.

Det er den første fisk på dækket i dette sæt, og hvilken fisk. Den vejer måske sine 15-16 kg og kan i heldigste fald indbringe 200-300 kroner, når den om nogle dage kommer på auktion.

Omkring 150 danske fiskefartøjer vil i denne og de kommende måneder pløje Østersøens bølger, på jagt efter laksestammernes træk, og det er ikke alene kuttere fra Bornholm. Hvert år deltager både fra alle egne af landet.

Det er en chance, der tages. I sammenligning med mange andre former for professionelt fiskeri, er laksefiskeriet i ganske særlig grad et spil. Her er det enten-eller.

9 laks pr. 100 garn

Laksefiskeren kan vælge mellem to metoder. Han kan sætte garn eller fiske med kroge, og medens det sidste tidligere var det almindeligste, dominerer garnfiskeriet i dag. Det har vist sig, at garnfiskerne opnår en meget længere sæson end krogfiskerne.

Det helt specielle ved laksefiskeriet er, at et forholdsvist lille antal fisk kan være nok til at give fiskerne en god fortjeneste. Det ville ikke være muligt at ofre en tilsvarende indsats på noget andet fiskeri, hvis fangsterne var lige så små.

I gennemsnit fangedes i 1965-66 kun ni laks pr. 100 laksegarn, og netop den sæson er en af de bedste, man har oplevet.

Ialt landede danske fiskere 1395 tons laks i sæsonen 1965-66, og året før indbragtes endnu flere fisk. Det er mere end

en tredobling i forhold til 1920'erne. Kan dette fortsætte?

For blot 20-30 år siden kunne forskerne ikke have besvaret disse spørgsmål. Men i dag er det muligt at angive retningslinier, hvorefter laksebestanden kan befiskes og vedligeholdes. For at nå så vidt, måtte man klarlægge laksens hele livscyklus gennem et enormt forskningsarbejde.

Tilbage til udgangspunktet - men hvordan?

Den engelske forfatter og naturskildrer *Izaak Walton* fra 1600-tallet var den første, der virkelig forstod, at laks vender tilbage fra havet, til den flod, hvori de er født.

I dag kan det siges, at han havde ret. Det er ikke noget, man længe har vidst. Den overvejende del af den viden, vi har om laksen i dag, skyldes undersøgelser, gennemført indenfor det sidste par tiår.

Før den tid kendte man kun laksens biologi i store træk. Man vidste, at den fødtes i ferske vandløb, og at den her levede sine første år. Man vidste også, at laksen vandrede ud i havet, og gennem mærknings-

Netop nu er det højsæson for laksefiskeriet i Østersøen. Det har taget et vældigt opsving, skønt det er den mest chancebetonede gren af det danske fiskeri. *S. Wiedemann Smith* fortæller her om den dyre fisk og om de forsøg, som har klarlagt, hvordan laksen bærer sig ad med at finde tilbage til sit udgangspunkt efter årelange vandringer over vældige havstrækninger.

forsøg fik man sikkerhed for, at den altid vendte tilbage til netop det vand, den var født i, men hvordan gik dette til? Hvor opholdt laksen sig fra det tidspunkt, den vandrede ud i havet, og til den kom tilbage? Hvordan bar den sig ad med at finde det samme vandløb igen, efter at have været ude i havet i to-tre år?

Et forsøg med farve

Et af de mest bemærkelsesværdige forsøg til belysning af disse spørgsmål, gennemførtes af den amerikanske professor *A. D. Hasler*.

Om bord på en fiskekutter i det nordlige Stillehav udvalgte han af fangsten de laks, som han formodede var på vej hjemad. Han mærkede dem med et specielt apparat, bestående af en ganske lille beholder, indeholdende nogle små tabletter af et farvestof, der kunne opløses i vand.

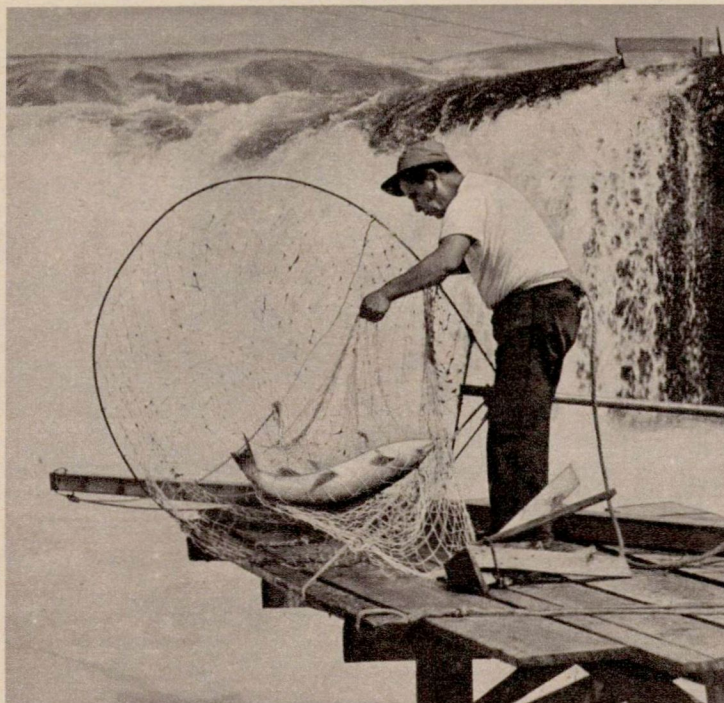
Laksene blev så sat i havet igen, og en helikopter gik på vingerne. De apparater, laksene nu bar på ryggen, havde en indbygget mekanisme, som hver tredje time udløste en af tabletterne. Der dannede sig straks en stor, rød farveplet, som steg op til overfladen. Fra helikopteren kunne man nu følge laksene, så længe der var tabletter i apparaterne. Det var naturligvis begrænset, hvor meget man kunne give laksene at slæbe på, men hver fisk havde tabletter til to dage, og det var nok til, at man kunne få et værdifuldt fingerpeg om fiskenes kurs.

Styrer efter solen

Det viste sig, at alle laksene holdt en ganske bestemt kurs i forhold til solen. Kunne det tænkes, at de var i stand til at navigere gennem det åbne hav, ved at bruge en slags „solkompas“?

Professor Hasler fandt svaret hjemme i sit laboratorium. Han lod bygge nogle store akvarier, anlagt således, at solen kunne skinne ned i dem, og det viste sig, at de laks, der blev sat ud i akvarierne, alle som en indtog

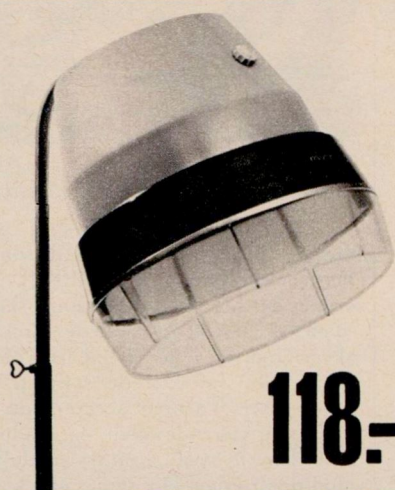
Fortsættes side 4.

De kan stadig ha' Deres juletræ til sommer, hvis en af pakkerne indeholder et Kodak Instamatic kamera, som foruden at være let at betjene og ta' fantastisk fine billeder meget apropos leveres i gave-æske! Prisen er med filmkassette, blitzterning, batterier.....

105.-

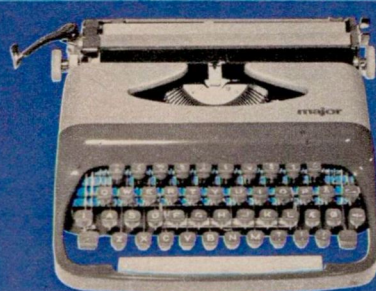
Hvisk det til julemanden – at De vil blive forfærdelig glad for en Major tørrehjelm med trinløs varm- og koldluftregulering, termostat og parfumeringsstift (for det vil De virkelig!). Major gør det nemt og bekvemt (og besparende) at være sin egen frisør. Pris med bordstativ 118,00 Gulvstativ 31,00

118.-

Der er ikke noget at spille om: en Luma transistorradio er altid sikker på at blive modtaget med begejstring! Den har 11 transistorer, 6 dioder, AFC (automatisk finindstilling) på FM, MB og LB samt tilslutning til gramfon og båndoptager m. v. Og så er prisen kun

495.-

Næste jul kan De maskinskrive Deres ønskeseddel – vel at mærke, hvis De ønsker Dem en Major Privat skrivemaskine i år! Major er den helt rigtige skrivemaskine for hele familien og til en fornuftig pris: incl. kuffert og tilbehør Fås også med tabulator til ..kr. 398,-

298.-

Gaven til DERES »jule«-mand fra en betænksom kone (tænk bare på, hvor mange ting han så kan lave for Dem i huset!): En Major el-boremaskine – robust og alsidig. Borekapacitet: i træ 16 mm, i stål 8 mm. 325 watt kraftig motor og masser af ekstraudstyr. – Pris

195.-

BRUGSEN

NORDISK FORBINDSTOF - KØBENHAVN

Reform, blødt som vat - men fast Reform er den amerikanske type bind, som tilfredsstiller de mest krævede krav til velvære og komfort - fast - men dog blødt som det fineste vat.

Total-sikkerhed Reform er forsynet med en ganske tynd, indvendig hinde, der helt hindrer gennemvædning.

Anatomisk korrekt form Reform med tilspidset V-form, passer perfekt. Reform ses ikke og mærkes ikke.

Næste gang..... større komfort og sikkerhed med Reform. I plasticpose med 10 eller 20 stk.

Reform

-det bedste bind

Laksefiskeri er spil, det er simpelt hen den værdifuldeste fisk, af alle spisefisk, der fanges.

samme stilling i forhold til solen. Men Hasler var endnu ikke tilfreds. Han fik ordnet det sådan, at man kunne skærme for solen, så den ikke skinnede direkte ned i akvarierne, og i stedet lod han nu opsætte spejle, der reflekterede sollyset. Det gik som ventet. Laksene accepterede spejlbillede som værende solen, og vendte sig alle mod den „nye sol“, som de havde vendt sig mod den rigtige. Det syntes ganske klart, at laksene kunne anlægge en bestemt „kurs“ efter solen.

Kan huske, hvor de voksede op

Men hvordan bar laksene sig ad med at finde frem til netop den *rigtige* fjordmunding, til det sted, hvor de engang var kommet til verden.

Dette problem gik forskerne nu i gang med at undersøge.

Man fiskede en mængde lakseæg op af en biflod et sted i Tyskland, og sendte æggene helt andre steder hen. Her gik man i gang med at klække dem kunstigt, og da ungerne kom til verden, blev de udsat i damme, indtil de var store nok til at blive udsat i frit farvand. Inden udsætningen fandt sted i en flod, som lå et helt andet sted end den, hvorfra æggene var taget, blev laksene mærket.

Forsøgets hensigt var at finde ud af, om laksene, som det er tilfældet med f. eks. trækfugle, kunne have arvet evnen til at foretage ganske bestemte rejser. I så fald var det mest sandsynlige, at alle laksene ville vende tilbage til den flod, hvori man havde fisket æggene op. Var der imidlertid

tale om, at laksene på en eller anden måde kunne *huske*, hvorfra de kom, ville de vende tilbage til den flod, de var udvandret fra. Det var det sidste, der skete. Ikke en eneste af de mærkede laks blev genfanget på deres egentlige fødested. De vendte tilbage til det vand, de havde forladt som unglaks.

Fantastisk lugtesans

Nu var man klar over, at laksene måtte have en glimrende hukommelse, og at de måtte være i stand til at danne sig et billede af deres hjemvand, et billede skabt medens de forlod det, men hvordan? Man vidste allerede, at laksene havde en fantastisk lugtesans, for det var påvist, at en laks kan lugte et stof opløst i vand, blot en eller to molekyler passerer dens næsebor. Kunne det tænkes, at denne evne spillede ind?

For at få svar på dette spørgsmål startedes et nyt forsøg. I en fjord, hvori to store vandløb udmundede, fangede man en mængde laks, hvorom man i forvejen vidste, at de alle var på vej op i den ene af floderne. Derefter tilstoppede man lugtegruberne på halvdelen af fiskene, og slap dem alle ud i fjorden igen. Alle de fisk, der var i stand til at bruge lugtesansen, gik som forventet op i den rigtige flod, men de andre fordelte sig helt tilfældigt i begge floder. Nu vidste man, hvordan laksene fandt hjem. Under deres vej ud af vandløbet som ungfisk, havde de dannet sig et billede, sammensat af dette vandløbs forskellige dufte, omtrent på samme måde, som hvis vi andre går i en fremmed by og lægger mærke til bestemte ting, for at kunne finde tilbage ved at genfinde tingene i omvendt rækkefølge.

Forsøgenes praktiske betydning

Forsøg som de her omtalte får praktisk betydning for de fiskere, der skal leve af laksefiskeri. Takket være forsøgene ved man i dag, at laks er overordentligt følsomme for dufte. Blot ganske små ændringer i et vandløbs „natur“, f. eks. i form af forureninger, der end ikke behøver at være giftige, kan drive en laksestamme bort, og måske vender den aldrig tilbage. Skal laksefiskeriet bevares, må laksevandene holdes helt rene, og hvor dette ikke er muligt, prøver man mange steder at ophjælpe laksefiskeriet gennem kunstig klækning og udsætninger af unglaks. Dette er allerede gjort her hjemme både i Isefjorden og i Østersøen, om end kun ved grundlæggende forsøg.

Gennem de mange mærkninger af laks er man også nået frem til et stadigt bedre billede af laksenes vandringer. Man ved i dag, at laksene i Østersøen kommer fra svenske, tyske og polske floder og elve, og man ved, at kun få af disse laks søger bort fra Østersøen. Dette forhold taler for, at fremtidige udsætninger af laks kan blive rentable. Forsøgene har også ført til, at man i tide kan indføre restriktioner til beskyttelse af fiskene, når nedgang i bestanden truer, og endelig har laksemærkningerne ført til opdagelse af nye fiskepladser.

Laks fra hele Atlanten og Nordsøen søger til Grønland

Det vakte en del opsigt herhjemme, da nogle skotske fiskere for et par år siden begyndte at beskyldte danskere, herunder grønlandere, for at „stjæle“ deres fisk. Man havde opdaget, at danske fiskere ved Grønland havde fanget laks, der var udsat og mærket i skotske floder, og nu var man blevet opbragt over, at danskerne fangede laksene, inden de nåede til skotterne igen.

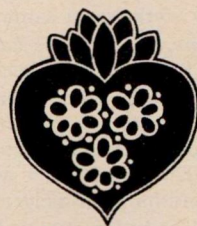
Siden har man undersøgt forholdet og fundet, at ikke alene skotske, men også norske, danske, engelske, canadiske og amerikanske laks synes at søge mod Grønland, ja, det ser faktisk ud til, at laks fra alle Nordsø- og Atlanterhavslande finder sammen i områder ved Grønland, som åben-

bart byder på gode fødebetingelser.

Måske vil disse områder i fremtiden komme til at danne grundlag for store fiskerier, men hele spørgsmålet er endnu ikke tilbunds gående undersøgt. Sidste år begyndte en international komité at arbejde med disse spørgsmål, for bag de skotske „beskyldninger“ ligger i virkeligheden lidt af en sensation. Det er nemlig første gang, man har fundet et af atlantlaksens fourageringsområder, og videnskabsmændene indså straks betydningen af at få undersøgt områdets laksebestand grundigt. Det eneste der kan siges i dag er, at selv om der i de senere år er sket en stigning af laksefiskeriet ved Grønland, er der ikke konstateret nogen nedgang i laksefiskeriet andre steder.

S. WIEDEMANN SMITH.

INDRE VARME

juletid er gløggtid...

– og er der noget, der varmer og vederkvæger som sådan en god gang dampende varm og velkrydret Gløgg på kolde, travle »før-juledage«! – Rødvinen, portvinen, snapsen eller vermouthen tilsætter De selv – eller nyder den uden. Flaske à ½ liter . . 3,98

BRUGGEN

- OG SÅ FÅR DE ENDDA DIVIDENDE

Dame med magt over tingene

Hvor mange supermarkeder ejer De, frue? spurgte radioreporteren en dame på gaden i en idé-annonce for den medlemsejede brugsforeningsbevægelse, indrykket i en lang række dagblade ved 100 års jubilæet sidste sommer. Svaret på spørgsmålet gives i den nylig udkomne *brugsstatistik for 1966*: 260 stk. Det er over halvdelen af samtlige supermarkeder i Danmark, og siden da er flere kommet til. Netop i disse uger har fruens bestand af supermarkeder passeret 300.

Hun kunne tilføje, at hun sammen med de øvrige 742.999 medlemmer desuden disponerer over 1100 selvbetjenings-butikker, 800 diskbutikker, 150 specialbutikker samt nogle stormagasiner.

Hun har i det hele taget magt over tingene. Foruden butikkerne omfatter hendes besiddelser FDB's fabrikker, lagre og kontorer over hele landet. Hele molevitten står i regnskabet opført til en samlet ejendomsværdi af 765 millioner kr. Den samlede egenkapital i FDB og brugsforeningerne kunne gøre hende til milliarder.

Det er behageligt at tælle op, hvor meget man har, men damen tænker nu ikke på at sælge. Det er som køber, hun har del i millionerne, for i brugsen er køber og ejer identiske. Radioreporterens interview med hende kunne derfor fortsættes således:

Hvilket udbytte får De som ejer, frue?

Virksomhedens formål er ikke at afkaste det størst mulige regnskabsmæssige overskud. En stor del af udbyttet har jeg skattefrit modtaget i årets løb i form af prisbesparelser på mit husholdningsbudget.

Kan De dokumentere denne påståede prisfordel nærmere?

Den står ikke opgjort i noget officielt regnskab, men den må alligevel være opdaget af mange, eftersom købet i brugsforeningerne i 1966 steg stærkere end i nogen anden detailhandlergruppe. Vi blev da også 31.000 flere medlemshusstande end året forud.

Selv om virksomhedens mål ikke er størst muligt overskud, blev der vel tjent noget?

Regnskabet viste i 1966 et overskud på 107 mill. kr. Det er knap så meget som året før, men det skyldes dels den aktiviserede prispolitik, jeg talte om før, dels stigende omkostninger til husleje, renter og andet.

Har De truffet beslutning om overskuddets anvendelse?

Ja, jeg og mine medejere har ikke ønsket hele overskuddet udbetalt kontant. Der skal bruges mange penge til at forny og modernisere butiksnettet. Derfor har vi sat den kontante dividende til 71 mill. kr. og ladet resten – 36 mill. kr. – blive stående i foreningerne. Det betyder en lidt mindre dividende i forhold til omsætningen, men til gengæld en kapitalmæssig styrkelse af samme størrelse som året før.

Så megen idealisme kan næsten gøre én mistænksom.

Det har ikke noget med idealisme at gøre, men med sund fornuft.

Hvor mange penge blev der lagt i brugsforeningerne i 1966?

Familiernes køb passerede for første gang 3 milliarder kr. på et år, når Anva og varehusene regnes med. Helt nøjagtigt blev bevægelsens omsætning 3020 mill. kr. Det svarer til halvdelen af, hvad alle Danmarks 11.000 købmandsbutikker sælger tilsammen.

Virksomhedens tyngdepunkt er ved at skifte fra land til by?

Det er rigtigt, at lidt over halvdelen af medlemsfamilierne og butiksvareomsætningen nu kommer fra byforeningerne. Alene HB har 41 pct. af alle medlemmer, men landdistrikterne ligger stadig i spidsen, når det gælder medlemsdækningen i procent af samtlige husstande.

Kan det ikke give hovedpine at være ejer af en så stor virksomhed som brugsforeningsbevægelsen?

Problemer er vi ikke forskånet for – lige så lidt som andre foretagender. Et af dem er de små brugser. 363 af Danmarks 1826 brugser gik reelt tilbage i omsætning i 1966. Samtidig steg omkostningsprocenten. Det kan ikke blive ved at gå. Løsningen er effektivisering med basis i bl. a. FDB's frivillige kæde, der omfatter ¾ af alle brugser, og samling om større butikker, som vi i de næste få år vil investere flere hundrede millioner kr. i.

Hvor mange mennesker beskæftiger De, frue?

Over 18.000 medarbejdere i brugsforeningerne og FDB tilsammen.

Så har De lige så mange under Dem som generaldirektøren for Post- og Telegrafvæsenet. Tak for oplysningerne, frue.

BEDRE BESKED OM VARERNE

Det er et betydningsfuldt skridt, FDB tager med den reform, som omtales nærmere side 14, og som går ud på at standardisere og udbygge FDBs varedeklARATIONER, som allerede i forvejen omfatter hovedparten af de FDB-produkter, der i det hele taget kan deklareres. På alle disse varer vil man (efterhånden som det bliver praktisk muligt) give samtlige betydningsfulde oplysninger om pris, mængde, kvalitet, anvendelse etc. i en ensartet form, så en varedeklARATION bliver lettest mulig at overskue og sammenligne med andre.

Man sikrer derved brugsens kunder en endnu bedre vare-information end hidtil – forudsat naturligvis, at de vælger en vare, som stammer fra en af FDB's egne fabrikker eller er produceret specielt for FDB.

Betydningen heraf kræver næppe nærmere forklaring, men til den direkte virkning kommer et moment, som ikke må undervurderes:

Ved at gå så konsekvent ind for varedeklARATIONER bidrager FDB til at skabe interesse og praktisk goodwill over for varedeklARATIONER i almindelighed. Brugsens hundredtusinder af medlemmer vil – lidt efter lidt – blive vænnet til, at en varedeklARATION er noget, som kan være til nytte, og noget, der hører sig til på en emballage – hvis indholdet da ellers tåler dagens lys.

Uden en sådan ændring af indstillingen hos forbrugerne bliver det nok svært at få varedeklARATIONERNE placeret rigtigt i de private fabrikanters og handlendes vurdering. I den sidste årsberetning fra Dansk VaredeklARATIONsnævn hedder det f. eks.:

Når varedeklARATIONERNE skal føres ud i det praktiske liv, møder de ofte en negativ, træg og for forbrugerne uforståelig indstilling, især fra handelen og reklamen. I forretningerne undlader man ofte at gøre opmærksom på VAREFAKTA. Det sker endda, at man tager deklARATIONSMÆRKERNE af.

Det er naturligvis for dårligt, og desværre er det jo noget af en ond cirkel, man er inde i: Når mange, private handlende negligerer eller ligefrem saboterer VAREFAKTA-ordningen, kommer den til at spille ringere rolle i deres kunders bevidsthed, og i næste omgang kan de handlende så forsvare deres standpunkt med, at „kunderne spørger ikke efter VAREFAKTA“.

At komme ud af dette dødvande vil kræve medvirken fra mange sider – også ud over den omtalte FDB-indsats.

Man må håbe, at en del private virksomheder med deklarerede varer efterhånden vil indse, at VAREFAKTA-mærket på deres produkter er værd at slå lidt på tromme for – som noget, der giver køberne ekstra tryghed. De helt store resultater i den retning skal man dog næppe vente, inden man ad anden vej får udvidet forbrugernes kendskab til varedeklARATION-arbejdet. Deres viden herom er vitterligt ringe.

For ikke mange uger siden spurgte man i en fjernsyns-udsendelse en halv snes personer, hvad de kendte til VAREFAKTA-ordningen. Det var lig nul – hos alle ti.

Et bredt oplysningsarbejde er hårdt tiltrængt, og det må i den forbindelse være tilladt at minde om tidligere regeringsløfter, som har stillet øgede bevillinger i udsigt til en effektiv og neutral forbrugeroplysning.

Under bælttestedet

HR. FLOVMAND

Siden andelsbevægelsen for få år siden oprettede olieselskabet OK og påførte de „gamle“ benzin- og olieselskaber en tiltrængt konkurrence, har OK været ude for lidt af hvert i den del af dagspressen, som næsten automatisk forsøger at miskreditere ethvert andelsforetagende.

Bundrekorden sattes dog vist for nylig af *Berlingske Tidende*. Med en femspaltet forsideartikel lod den sine læsere forstå, at der eksisterede et skummelt komplot mellem staten og OK gående ud på noget så afskyeligt som at opvarme landets kirker med andelsolie. For at ingen skulle være i tvivl om sammensværgelsens faretruende karakter tilføjes, at den „må være godkendt af regeringen“.

Bladet kunne såmænd lige så godt have påstået, at det var kirkeministeren selv, der kørte ud med OKs tankbiler i nattens mulm og mørke. Det, der stod i avisen, var nemlig heller ikke rigtigt.

Berlingeren havde fået fat i en skrivelse fra *Overtilsynet for Københavns Domkirke m. fl. kirker*, som henstillede til de enkelte menighedsråd at søge brændselsudgifterne nedbragt ved at træde i forbindelse med *Statens Brændselsindkøb* (et kontor under statsbanerne). Det var imidlertid ikke dette, bladet kritiserede. Dets „anklage“ gik ud på, at når et menighedsråd henvendte sig til Statens Brændselsindkøb, så foretog dette sig ikke andet end at henvise menighedsrådet til OK.

Forholdet er et helt andet. Når en kirkebestyrelse henvender sig til Statens Brændselsindkøb, indhenter denne institution tilbud på leverancen fra *såvel de private olieselskaber som OK*. Den leverandør, som derefter udvælges, er naturligvis den, der har givet det fordelagtigste tilbud. Da Statens Brændselsindkøb yderligere opnår betydelige rabatter i kraft af sin stilling som fællesindkøber, er det svært at udtænke nogen ordning, som mere effektivt kunne garantere hver enkelt kirke den billigst mulige olieforsyning.

At der ikke er ringeste hold i *Berlingske Tidendes* sensation, fremgår også af den kendsgerning, at på det tidspunkt, historien blev fyret af, havde OK leverancen til 1 – én – kirke.

SOM om dette ikke vidnede tilstrækkeligt om graden af bladets pålidelighed, fortsatte det med en omtale af OK's olieleverancer til Københavns kommune og skrev bl. a.:

„Af borgerrepræsentationen blev overborgmesteren ... tvunget til hastigt at opsigte kontrakten (med OK) igen, således at den samlede olieleverance til kommunen blev udbudt i licitation. Det viste sig da, at et tilbud fra Esso og BP lå en halv million kroner lavere end det, overborgmesteren havde skrevet kontrakt med OK-olie om.“

Også dette er ganske misvisende. Den omtalte OK-kontrakt med kommunen blev ikke som påstået „hastigt annulleret“, men forblev gyldig det år, tilbuddet gjaldt, og sparede kommunen for flere hundrede tusinde kroner i forhold til tidligere praksis. Da leverancen til kommunen de følgende år blev udbudt i licitation, var det laveste enkelttilbud i 1965/66 153.000 kr. under OK's, i 1966/67 fik OK atter leverancen for et tilbud 117.000 kr. under det næstlaveste, og ved licitationen for 1967/68 var OK's tilbud godt 500 kr. over det laveste.

Man vil altså se, at OK aldeles ikke ved nogen lejlighed har været en halv million kr. dyrere end andre leverandører.

Men eksemplet viser samtidig en helt anden ting, som er nok så vigtig, og som *Berlingske Tidende* ganske fortier:

Det var først, da OK kom til, at man fik priserne ned på det niveau, hvor de nu befinder sig – langt lavere end dengang, de „gamle“ olieselskaber var ene haner i kurven.

OK har altså her som i andre tilfælde været i stand til at genoplive konkurrencen med det resultat, at forbrugerne – her skatteyderne – har sparet væsentlige beløb.

Det er meget muligt, at dette støder an mod interesser, som *Berlingeren* og beslægtede blade føler sig kaldet til at varetage. Men for en forbruger demonstrerer det jo netop værdien, ja, nødvendigheden af at have et andelsforetagende som konkurrencefaktor også på dette felt.

Forbrugerrådet har aldrig gjort nogen hemmelighed af sine finansielle vanskeligheder, og der er heller ingen, som har forsøgt at skjule, at rådet har modtaget økonomisk bistand af *Irma* og *FDB*. For fællesforeningens vedkommende er der tale om et beløb på 50.000 kr.

Denne håndsækning blev – som dengang omtalt – ydet for et halvt års tid siden. Forbrugerrådet sagde høfligt tak, og dermed var den sag ude af verden – troede man. For nylig blev den imidlertid bragt frem igen af dagbladet *Børsens* redaktør, *J. P. Jensen*, som er folketingsmand for partiet *Venstre*. Under Folketingets behandling af konkurrenceloven erklærede han, at han var „særdeles ubehageligt“ berørt af *Irmas* og *FDBs* bidrag til Forbrugerrådet. Han øjnede nemlig en risiko for, at rådet skulle „komme i et erhvervsmæssigt afhængighedsforhold“ og „få politisk slagside“.

Efter debatten var der formentlig også andre i salen, der følte sig ilde berørt, f. eks. *J. P. Jensens* partifæller i *Venstres* folketingsgruppe. Det viste sig nemlig, at det var fuldkommen på det løse, han udslyngede sine insinuationer.

De blev tilbagevist af Forbrugerrådets tidligere formand, *Viola Nørlov*, og af handelsminister *Ove Hansen*, som erklærede, at han ikke tvivlede på Forbrugerrådets uafhængighed. Derpå burde *J. P. Jensen* efter spillets almindelige regler have fremlagt det materiale, han støttede sit mistænkeliggørelsesforsøg på. Men det viste sig, at posen var helt og aldeles tom. Det eneste, *J. P. Jensen* kunne præstere, var en bemærkning om, at man „holder sig til den patte, der er mest mælk i“. Muligvis er dette landbrugsfagligt korrekt, men i sammenhængen her er bemærkningen jo kun en variant af hr. Flovmands: *Jamen alligevel ...*

Det var så klam en situation, at kommentarer egentlig er unødvendige. For at undgå mytedannelse vil vi dog gerne understrege, at *FDBs* bevilling – naturligvis – er givet uden betingelser eller klausuler af nogen art. Der er hverken forlangt eller forventet nogen modydelse.

Allerede tanken om, at Forbrugerrådet skulle indlade sig på at yde uretmæssige favører mod kontant betaling, forekommer os i øvrigt absurd. Rådet omfatter en kreds af organisationer, der tæller bl. a. landboforeningernes og husmandsforeningernes husholdningsudvalg, Kvindeligt Arbejderforbund, Arbejdernes Oplysningsforbund og de to tilsvarende „borgerlige“ oplysningsforbund *FOF* og *LOF*, *Dansk Kvindesamfund*, *LO*, Fællesrådet for danske tjenestemand- og funktionærorganisationer, *Danmarks Lærerforening* og endnu adskillige landsomfattende organisationer. Det er dog temmelig usandsynligt, at man skulle kunne give denne forsamling politisk eller anden slagside ved hjælp af 50.000 kr.

At noget sådant kan insinueres fra selve Folketingets talerstol, uden at taleren har andet end rene floskler at bygge på, højner ikke respekten for den parlamentariske debat – endsigne da naturligvis for taleren.

EGGET PROGRAM PÅ EGGET TV APPARAT

20 minutter for 25-50 kr.

Det hele kan man takke EVR for.

Bag disse initialer skjuler sig *Electronic Video Recording and Reproduction*, d.v.s. elektronisk syns-optagelse og gengivelse. Et tv-selskab kan ved hjælp af de apparater, der hører til EVR-metoden, lade sine programmer optage på det særlige smalfilmbånd, der arbejdes med. Filmselskaber kan gøre det samme. Man kan optage alle sider i f. eks. et konversationsleksikon, for et normalt billedbånd rummer 180.000 billeder. Når opfindelsen træder ud i livet, vil den få konsekvenser, der er helt uoverskuelige i dag.

EVR er en mikro-teknik til optagelse af film, tegninger og levende billeder af enhver art *med lyd*, det hele anbragt i ganske små kassetter. Film- og tonestrimlens bredde udgør ialt ikke mere end 8,75 mm, kassettsens mål er 20 cm i bredden, halvanden cm i højden, altså omtrent det samme som en pakke lange cigaretter. Alligevel har hvert bånd en varighed på ca. 20 minutter, og prisen vil

er den ungarsk-fødte professor *Peter C. Goldmark*, et teknisk geni og en opfinder af rang. Det var ham der bl. a. opfandt long playing pladen, der — tør man nok sige — helt revolutionerede pladeindustrien og gjorde de gamle 78-indspilninger antikverede. EVR vil næppe overflødiggøre al anden form for fjernsyn, men denne opfindelse vil alligevel blive en ting, man kommer til at basere mangt og meget på.

Stort fremskridt for skole-tv

At man kan se tv-udsendelse når som helst betyder blandt andet, at man her har løsningen på det uhyre vanskelige problem med at tv-dække skolerne. Der er i næsten alle lande indrettet særlige afdelinger for skole-tv, men skavanken har hidtil ligget i, at man ikke kunne dække alle de skoler, man gerne ville, fordi deres skemaer ikke er ens — og ikke kan være det.

Ved hjælp af EVR kan man få undervisningen på skærmen, når det passer

En ny teknisk revolution vil snart gøre det muligt at købe færdige tv-programmer og afspille dem på sin modtager hjemme, når som helst det ønskes.

Den nye opfindelse, EVR, må ikke forveksles med Ampex-systemet, ved hjælp af hvilket man jo længe har været i stand til at konservere fjernsynsoptagelser. Ampex-maskiner er af tekniske og økonomiske grunde forbeholdt fjernsynsselskaberne, medens anvendelse af EVR-metoden sikkert i løbet af ganske få år bliver overkommeligt for de fleste.

Dr. Peter C. Goldmark har opfundet EVR, som bl. a. betyder, at man kan se sine favorit tv-programmer, når man har lyst dertil. Dr. Goldmark har også opfundet long playing grammofonpladen.

En skønne dag vil man kunne benytte sin tv-modtager som både sender og modtager. Når man i den har fået indbygget en EVR-forsats, kan man i den indsætte kassetter med hele programmer fra film eller fjernsyn og afspille dem. Det sker på samme måde, som man lægger en plade på grammofonen og spiller den, når man har tid og lyst. Man skal ikke være bundet til netop de tider, da en bestemt tv-udsendelse står på programmet. Man vil kunne købe den *bagefter* og indlemme den i et filмотек, man opretter.

komme til at ligge mellem 25 og 50 kr.

Før man kan anvende kassetterne, skal der indbygges en forsats i tv-modtageren, som kassetten anbringes i, omtrent som når man lægger en lille plade på grammofonen. Når man så tænder for apparatet, bliver kassettsens billeder projiceret på modtagerens billedskærm, og lyden går ud gennem højttaleren.

Det lyder temmelig enkelt, men det er resultatet af årelange forskningsarbejder på *Columbia Broadcasting Corporations* laboratorier i USA, hvis øverste leder nu

hver enkelt klasse. Desuden kan den lærer, der ønsker at forklare en ting på skærmen nærmere, standse EVR-båndet og indføje sine bemærkninger.

Der er imidlertid langt videre perspek-

tiver i denne opfindelse. Hvis man ikke er hjemme den aften, en bestemt tv-udsendelse står på programmet, kan man dagen efter købe den hos en forhandler og ikke blot se den på det tidspunkt, der passer én, men gentage den senere, og efterhånden opbygge et filmotek med en række programmer, der har ens særlige interesse.

Når filmselskaber anser film for udspillet, kan de overspille dem på EVR-bånd til glæde for de filminteresserede, der vil kunne danne sig et filmotek af deres yndlingsfilm. For både tv- og filmselskaber vil salget kunne betyde en anseelig ekstraindtægt, navnlig hvis de annoncerer, der bekoster de fleste amerikanske tv-udsendelser, er interesserede i at fortsætte deres annoncer på hjemmebiograferne. Hvad de nok skal være.

EVR betyder også, at man vil kunne optage bøger og hos boghandlere kunne købe minifilm i stedet for de trykte udgaver. Filmene fylder mindre og priserne bliver formodentlig omtrent som bøgerne, undtagen når det gælder store bøger som leksika.

Salg til private fra 1970

Peter Goldmarks opfindelse er ret kompliceret og befinder sig nu på et stadium, hvor den er meget bekostelig at udvikle yderligere. Der kræves mange penge ikke blot til laboratoriearbejdet, men også som investeringer i kassetterne.

Når opfindelsen gives fri, må man stå med et anseeligt lager af færdigoptagne programmer, og alt dette i forening har været for stor en økonomisk bid for Columbia Broadcasting, således at dette anseelige tv-selskab er gået i kompagniskab med jordens største kemikaliefirma *Imperial Chemical Industries*, ICI, London, og med det schweiziske firma *Ciba*, der er i samme branche. Til daglig konkurrerer disse to firmaer indenfor kemikaliebranchen og dermed beslægtede områder, også her i landet.

For tiden bygger man i tilknytning til Columbias laboratorier særlige bygninger til EVR, til optagelse, afspilning og bånd. Man er så vidt fremme, at visse terminer for frigivelsen har kunnet gives. EVR får forpremiere i London og New York i april næste år. En del kassetter vil blive udbudt til salg til højere læreranstalter og lignende et år efter, og i 1970 skulle man kunne indlede salget til den store offentlighed.

I England har formeddelserne om EVR vakt så megen interesse i undervisningsministeriet, at man har besluttet sig til at indstille de videre forberedelser til *University of the Air*, tv-voksenundervisningen, for at afvente hvilken nytte man kan drage af EVR. Man har haft vanskeligheder med at finde kanaler til dette „luftens universitet“, og dem kommer

man uden om, hvis kassettemetoden viser sig tilforladelig. Man har i så fald planer om at udlåne eller udleje kassetterne på samme måde, som man udlåner bøger på et bibliotek. Sandsynligheden taler for, at først når man har tilgodeset tv-undervisningen, kan menigmand, der søger noget andet, komme til, få sin modtager bygget om efter EVR-metoden, og anskaffe sig billedbåndene.

Begyndelsen af 1970'erne vil komme til at medføre hele revolutioner i mange hjem verden over. Til den tid vil farvefjernsynet så hastigt som en orkan feje

hen over landene, Danmark ikke undtaget.

Med farve-tv, sort/hvidt-tv, almindelig radio, stereo-radio, EVR, båndoptagere, grammofon med og uden stereo og endelig smalfilm som fuldt udviklede opfindelser marcherer vi ind i halvfjerdsenerne til en række tekniske revolutioner, der helt vil ændre familiens dage og aftener.

Hvad radioen og fjernsynet betød for hjemmelivet bliver for intet at regne mod, hvad halvfjerdsenernes opfindelser vil bringe med sig.

Der skal et stærkt bryst til at stå imod.

**HER KAN
DE SE
HVOR STOR
EN
FRAGANCIA
CERUT
ER!**

En go' gave til alle »jule«-mænd...

Fragancia – i æsker à 10 stk. og i kasser à 25 og 50 stk. – er den helt rigtige julegave til alle kræse cerutrygere (har De forresten selv prøvet den – De vil garanteret blive en svoren Fragancia-tilhænger fra første drag!). Husk Fragancia næste gang De er i Brugsen!

39,25
Kasse à 50 stk.

BRUGSEN
- OG SÅ FÅR DE ENDDA DIVIDENDE

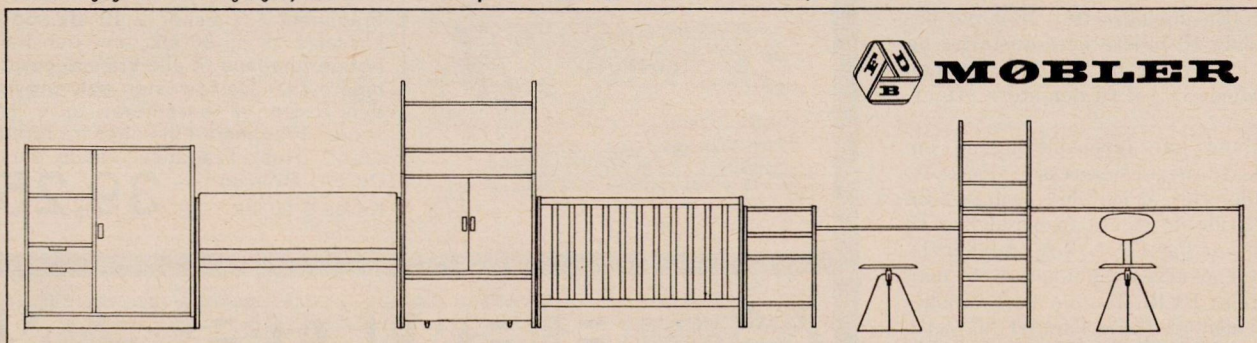

VÄXA med LÄXA

VÄXA med LÄXA vokser med børnene. Bordpladerne fremstilles i to længder og kan indstilles i tre forskellige højder. Bordene kan kombineres med sideskab, reol, bæk, seng, garderobeskab og legetøjsskab.

Systemet er tegnet af arkitekt S.I.R. Sune Fromell og det fremstilles som vist her i lys fyr eller i teak/fyr.
Sideskab 960-4 kr. 228,00
Bordplade 909-125 kr. 90,00

Støtteben 963 kr. 29,50
Opslagstavle 978 kr. 70,00
Reol 967 kr. 79,00
Stol 578 kr. 66,00

MØBLER

ALBERTSLUND
Roskildevej 45

ÅRHUS
Vesterbro Torv

AALBORG
Skalborg

HOLSTEBRO
Hostrupsvej 9

ODENSE
Østerbro 41

VORDINGBORG
Marienbergvej 90

VEJEN
Arnfredvej

FDB-MØBLER
fås gennem Brugsen

Nyt mål for sygekasserne: FOLKEUNDERSØGELSER FOR ALLE ALVORLIGE SYGDOMME

Sygekassernes virksomhed har hidtil været koncentreret om at helbrede, men i fremtiden kan man vente en omfattende sygekasseindsats til forebyggelse af alvorlige sygdomme, fortæller formanden Erik Mørk i denne samtale. Et forsøg, som netop er begyndt på Lolland-Falster, ventes at blive forløber for en landsindsats mod kræftsygdomme hos kvinder; i næste omgang tager man antagelig fat på hjertesygdommene, og det lidt fjernere mål er en folkeundersøgelse som en forebyggelse mod enhver alvorlig sygdom.

CENTRALFORENINGEN af Sygekasser på Lolland-Falster og de praktiserende læger i Maribo amt samarbejder om et nyligt iværksat forsøg, der fortjener mere end almindelig opmærksomhed: Undersøgelser for kræft – i første række underlivskræft. De gælder alle kvinder mellem 30 og 45 år.

Gennem de lokale sygekasser udsendes i efteråret indbydelse til samtlige cirka 15.000 kvinder i disse aldersklasser. Der foreligger på nuværende tidspunkt intet om, hvor mange der har reageret på den første henvendelse – men i løbet af det år, forsøget skal strække sig over, håber man at kunne samle meget nær fuld tilslutning til tanken. Og håbet bør indfries – naturligvis først og fremmest for formålets skyld, men desuden for perspektivets: Sygekasserne agter i stigende grad at flytte deres funktioner fra det helbredende til det forebyggende!

Et er imidlertid forsøg i et mindre område, noget andet planer på landsbasis. Herom siger formanden for de danske sygekasser, folketingsmand *Niels Mørk*, Helsingør: – Det er en tanke, vi har arbejdet med længe inden for centralforeningen, og nu er vi omsider nået så langt, at en prøveordning er i gang på Lolland-Falster. Når forsøgsåret er omme, vil de indhøstede erfaringer blive grundigt bearbejdet, og falder resultatet ud, som vi venter, vil sygekasserne hurtigt derefter søge at få oprettet en over-

enskomst med de praktiserende læger i hele Danmark.

Jeg venter absolut, at det, der nu er i gang på „sydhavsøerne“, bliver optakten til en undersøgelse i hele landet. Der har været – og vil være nogle år endnu – et stort problem med arbejdskraft, ikke alene lægeligt, men også laboratoriemæssigt. Alt, hvad der samles af materiale ved undersøgelserne, som foregår hos patienternes egen læge, skal behandles på laboratorierne. Det er dog ikke noget problem på Lolland-Falster, og inden en lignende undersøgelse når ud i resten af landet, vil der forhåbentlig rundt om på sygehusene være sket meget på det laboratoriemæssige område.

Undersøgelsen gælder hovedsagelig underlivskræft, fordi kræft i livmoderhalsen er den mest udbredte kræftform hos kvinder, og fordi der er 100 procent chance for fuldstændig helbredelse, blot sygdommen stoppes i tide. Dog foretages også undersøgelse for brystkræft og andre former for denne sygdom.

DER klages over lægemangel i de fleste byer. Patienterne må ofte vente i timevis i den normale konsultationstid. Har lægerne mulighed for at gå med i en sådan undersøgelse?

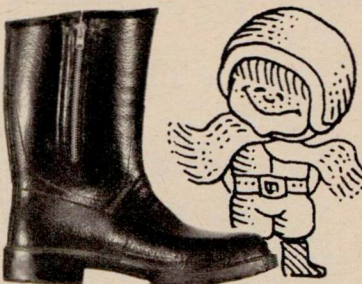
– På Lolland-Falster har lægerne ikke næret større betænkelighed derved. Det er

LUN OG BEHAGELIG

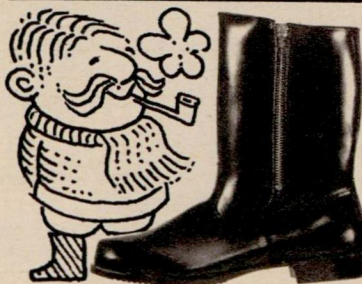
Lun og behagelig skal man føle sig, når man i al slags vejr ifører sig særligt vinterfodtøj. Brugsen viser Dem her tre slags fodtøj, som giver den bedste beskyttelse mod vinterens kulde.

Moderne damestøvle
i den nye modefarve, karamel og i en elegant facon med mørkebrun sål og engelsk hæl.
Dessin nr. 78 30 35 / 78 30 41
Størrelse 35 til 41..... **33,85**

Scooter-støvle, gummi
Herre- og drengestøvle i sort gummi med formstøbte såler, kraftigt uldfoer og lynlås.
Dessin nr. 78 32 15 / 78 32 26
Størrelse 35 – 39 **38,50**
Størrelse 40 – 46 **49,00**

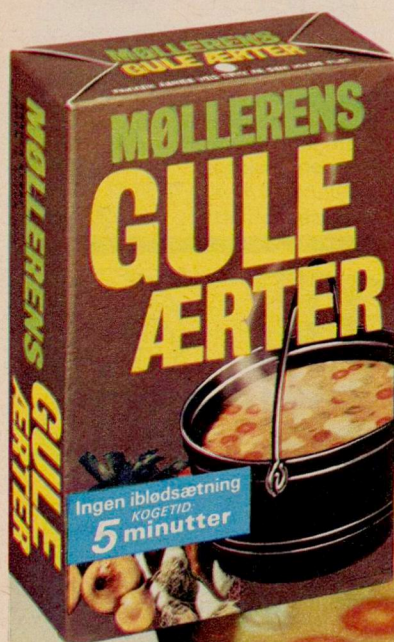
Scooter-støvle, sort box
Pragtfuld læderstøvle til herrer i sort box med lynlås og slidstærk gummisål.
Ægte lammefoer i skaffet.
Dessin nr. 78 35 20 / 78 35 26
Størrelse 40 – 46 **97,50**

BRUGSEN

- OG SÅ FÅR DE ENDDA DIVIDENDE

Mænd elsker
gule
ærter...

Kog grøntsager - hæld ærterne i - så har De dejlige andendags-ærter

Server dejlige, duftende gule ærter i dag og lav dem med timian, løg og de urter, familien kan lide: Møllerens Gule Ærter kræver ingen forberedelser, for de skal kun koge med i grøntsagsvandet de sidste 5 min. (tilsæt evt. en suppeterning), så er de møre og fine som rigtige andendags-ærter! - Og vil De have gule ærter på den helt go'e gammeldaws maner, så server kogt flæsk eller pølse til.

stor eller
lille grydefuld
ærterne er
klaret på **5**
minutter

MØLLERENS GULE ÆRTER

- et rent ærteprodukt uden tilsætning af nogen art!

vel selv på dette område et spørgsmål om rationalisering, og der har i de seneste år kunnet spores en ret udbredt rationaliseringsstendens også indenfor lægestanden. En læge på Fyn har f. eks. gennemført „tidsbestilling“, og det har sparet både ham selv og patienterne for megen tidsspilde. I mange byer har læger oprettet eller forbereder etablering af gruppepraksis, nogle steder bygges ligefrem et „lægenes hus“. Den vej vil sikkert blive fulgt i videre udstrækning i de kommende år.

Man må også tage i betragtning, at nok lyder det voldsomt, når vi siger, at alle kvinder i aldersklasserne 30-45 år indbydes til undersøgelse, men i virkeligheden bliver det ikke et overvældende stort antal for den enkelte læge. I en praksis med f. eks. 2.000 patienter, vil det vel betyde 40-50 kvinder. Lægen vil uden tvivl kunne lægge arbejdet sådan til rette, at det kan lade sig gøre i løbet af et års tid.

- Hvilke andre alvorlige sygdomme har man i tankerne til senere undersøgelser?

- Udviklingen går stærkt inden for det lægevidenskabelige, og der kan snart vise sig en helt ny baggrund for sådanne undersøgelser, men hvis de nuværende helbredsmaessige tilstande fortsætter, vil det være mest tænkeligt, at vi i næste omgang tager fat på de sygdomme, der har forbindelse med hjertet. Det er mit håb, at vi - selv om det ligger noget ud i fremtiden - må nå frem til en generel folkeundersøgelse, ikke for noget specielt, men som en forebyggelse mod enhver alvorlig sygdom.

Den økonomiske side af sagen er endnu ikke afklaret - ud over at det ligger fast, at den nu påbegyndte undersøgelse er gratis for patienterne. Indtil der er fundet en ordning, deltager de lolland-falsterske læger uden vederlag, dog naturligvis med driftsudgifterne betalt. Men det siger sig selv, at dette første forsøg og en senere landsomfattende undersøgelse vil koste sygekasserne mange penge. Og det er et stort spørgsmål, om vi selv kan klare den udgift, eller om vi må søge finansministeriet om midler.

HJERTESYGDOMME angriber i disse år stadig flere - og yngre - mennesker, og der høres ofte røster om, at man bør

gå til en gennemgribende lægeundersøgelse en gang om året. Nogle gør det, men - for at tale sygekassensprog - så er det vel hovedsagelig B-medlemmer. De ringer til en læge og bestiller speciel

tid – og betaler selv for det. Kan A-medlemmer uden videre gå op til sygekasselægen og få konstateret, om mekanismen arbejder, som den skal?

– Enhver af de cirka 75 procent, der står som A-medlemmer af sygekassen, kan bede lægen om en undersøgelse, hvis han eller hun føler grund til ængstelse – har fornemmelse af, at der er noget galt et eller andet sted. Dette med en periodisk helbredsundersøgelse er vel mere et spørgsmål om at påvirke befolkningen end egentlig om muligheden for at få den foretaget.

Interessen for at fremme sådanne undersøgelser har hidtil ikke været overvældende stort i noget led, fordi der ikke har været den fornødne arbejdskraft til stede, men meget tyder glædeligvis på, at det vil blive anderledes. Dertil hjælper rationaliseringen i lægers og laboratoriers arbejdsgang samt den stadig større specialisering. Den praktiserende læge foretager den første undersøgelse, konstaterer hvad der kan være galt og henviser patienten til en specialist. Når det gælder alvorlige sygdomme, bliver den praktiserende læges opgave mere og mere af henvisende karakter, men – som det ofte er understreget – han er stadig den centrale figur i sygdomsbekæmpelsen. Selv i storbyerne holder man i udstrakt grad fast ved det gamle *huslæge*-princip, og det håber jeg man bliver ved med.

SOM jeg ofte har givet udtryk for, er jeg ikke tilhænger af „sociale supermarkeder“, hvor alt, hvad der kommer ind under sociale ydelser, samles under ét, så man bare skal gå hen på en institution, når man skal have noget gjort ved sig selv. Og hvis det nye ikke er bedre, skal man ikke smide et gammelt princip væk.

Huslægen bør stadig have en fremtrædende plads og samle alle trådene omkring familiens helbreds-mæssige tilstand.

– Tilbage til sygekassernes nye linie – det forebyggende.

– Når det gælder alvorlige sygdomme, er det en ny tankegang. Hidtil er sygekasserne hovedsagelig trådt til, når det drejer sig om at helbrede, men det er ikke tidssvarende mere. Vi har gode erfaringer fra tandbehandlingen, hvor det forebyggende har givet særdeles tilfredsstillende resultater. Den form skal nu udbygges – og det turde vel være unødvendigt at undersøge ønskeligheden af, at befolkningen giver tilslutning til denne nye kurs.

ep.

De nye køle- og fryseskabe i MULTI-LINE er de eneste, der lader Dem bestemme fordelingen af køl og frost!

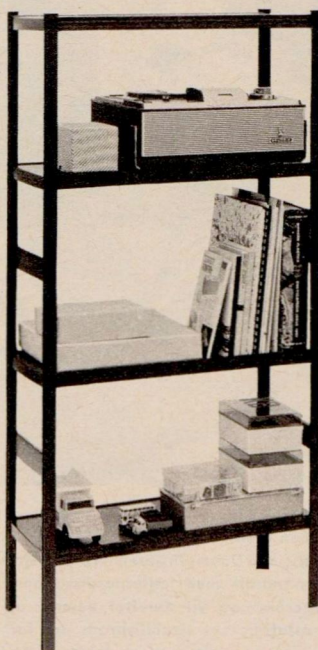
(fordi de indbyrdes kan sammensættes i utallige kombinationer)

Kik ind til GRAM-forhandleren. Forlang den nye farvebrochure - og få det store overblik over MULTI-LINE!

DER KAN VÆRE MANGE KILO I ET
GRAM
BRØDRENE GRAM A/S · VOJENS

SKUFFEREOL OG LETVÆGTSREOL

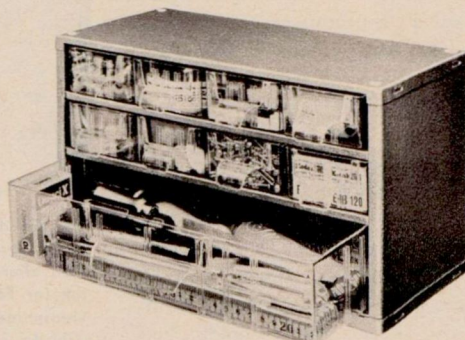

LETVÆGTS-STÅLREOL

Elegant grå stålreol, som De nemt kan samle, til hobbyrummet, stuen eller børneværelset. To størrelser kr. 68,50 og 93,50

SKUFFEREOL

Skuffereolen skaber orden og system i alle hjemmets og værkstedets småting. Det er nemt at finde tingene i de glasklare skuffer i stålreolerne, der kan stå, hænge og stables kr. 17,50

VARE-DEKLARATION PÅ ALLE FDB-VARER SOM KAN DEKLARERES

*Samtidig gennemføres
standardisering af deklarationernes
form*

FDB har altid lagt vægt på klar og konstant forbruger-information, ikke mindst i form af varedeklARATIONER, datomærkning og lignende oplysninger på vare-embalager. På dette punkt vil der nu ske en yderligere forbedring.

Fællesforeningen er gået i gang med en reform, som vil føre til, at alle deklarationer på FDB-varer får et ensartet præg og giver alle betydningsfulde oplysninger i en bestemt rækkefølge, så de bliver lette at overskue. En deklaration vil komme til at bestå af:

- * et felt, der oplyser pris pr. enhed, pris pr. 100 gram, pr. kilo eller pr. liter, endvidere vægt eller rumfang og eventuelt datomærkning.
- * et felt, der (alt efter varens art) beskriver antal, størrelse, indhold, farvning, konservering, sødning, sukkerindhold og kalorieindhold samt
- * et felt med oplysning om holdbarhed, opbevaring, tilberedning o. l.

Samtidig med denne standardisering af deklarationernes form vil de blive anvendt i større omfang end hidtil. Alle varer, der fremstilles på FDBs egne fabrikker eller som produceres af andre fabrikker for FDB, vil blive forsynet med deklarationer, for så vidt det er varer, der overhovedet kan deklareres.

På de vareområder, for hvilke Dansk Varedeklarationsnævn har udarbejdet normer, vil FDB-produkterne blive forsynet med DVN-varefakta. De varegrupper, DVN endnu ikke dækker, vil blive deklareret efter samme retningslinier, som DVN anvender – måske udbygget med endnu flere oplysninger.

Datomærkning vil blive anvendt ved alle fødevarer, hvor det har praktisk betydning for forbrugerne. Den påtrykte dato vil angive sidste salgsdag, og dertil kan lægges en vis naturlig forbrugstid. For dybfrosne fastsættes dog en holdbarhed til en vis dato, afhængig af opbevaringstemperaturen.

Tidligere FDB bestyrelsesmedlem død

LÆRER J. P. Jensen, Tårup (tidl. Harridslev), er for nylig død, 78 år gammel. Allerede i 1926 indvalgte han i FDBs repræsentantskab, og 1951 blev han medlem af FDBs bestyrelse. I en periode var han formand for FDBs oplysningsråd, og han har også været medlem af det udvalg, som årligt udsender Brugsforenings-Statistikken.

Når De flytter

giver De postkontoret besked om Deres nye adresse. Husk i denne forbindelse at meddele, at flytningen også gælder Samvirke.

På denne måde undgås stop i leveringen af bladet, og vi beder vore læsere benytte denne fremgangsmåde frem for at meddele adresseforandringen til brugsforeningen.

Største kunde på besøg

FDBs kaffecheef A. Freytag er for nyligt vendt hjem fra en studierejse til kaffelandet Colombia i Sydamerika. Freytag blev modtaget som en særligt velkommen gæst. Brugsforeningerne modtager nemlig en tredjedel af Colombias kaffeeksport til Danmark (en vigtig bestanddel af *Blå Cirkel*). Sammen med en kollega fra et privat dansk firma var afdelingschef Freytag den colombianske kaffefederations gæst. Federationen er en organisation, man i det store og hele kan sammenligne med andelsslagteriernes. Den støtter farmerne i avlen og med udvikling af nye kaffesorter og står desuden for det omfattende eksportarbejde. Freytag blev ved en sammenkomst mellem Colombias nye ambassadør i Danmark, dr. *Vicente Lavarde Aponto* og samtlige danske importører af colombia-kaffe udpeget som den ene af de to, der skulle foretage studierejsen. Ambassadøren udtrykte ved denne sammenkomst, at en af hans første og vigtige opgaver i Danmark var at lære vor andelsbevægelse og dens arbejdsmetoder at kende.

EN JAKOB. Filmpriser skal jo have navne, så lad os kalde denne for Jakob, sagde FDBs formand, Lars P. Jensen, da han overgav den svenske filmmand Göran Forslund (t.v.) en keramikstatuette forestillende en abe. Overrækkelsen skete efter den officielle Danmarks-premiere på Ushirika, Forslunds film om Tanzanias andelsbevægelse og var FDBs tak for Forslunds indsats med fællesnordiske andelsfilm. Ushirika har nu været vist ved de fleste af FDBs og HBs kredsmøder i efteråret og vil derefter komme ud i brugsforeningerne, f. eks. ved medlemsarrangementer. Ushirika er det østafrikanske swahilisprogs ord for andelssamarbejde, og det er netop dette, der er ledetråden i den udmærkede film, samtidig med at der gives et levende indtryk af landets natur og folkeliv. Filmen har tidligere været omtalt i Samvirke.

FORBRUGERNE FORETRÆKKER VASKEDE KARTOFLER

I SIDSTE regnskabsår (1/8 1966-31/7 1967) aftog FDB fra Grindsted kartoffelcentral godt fire millioner to-kilo poser med vaskede kartofler. FDB er part-haver i virksomheden, og noterer med tilfredshed, at regnskabet står godt med et smukt overskud, efter at den blev sat igang for 2½ år siden.

Der var i sidste regnskabsår en omsætningsfremgang på godt en million kilo vaskede kartofler, og HB tegnede sig for mere end halvdelen af fremgangen.

De vaskede kartofler fra Grindsted, som brugsforeningerne fører, benytter husmødrene altså i større og større grad. Først og fremmest fordi der alene betales for kartofler. Jord og sand er væk. Kartofflerne ligger i fornuftige portionspakninger i plasticposer og er altså en virkelig tiltalende vare at få hjem i køkkenet.

Otte brugser på Mors vil afskaffe dividenden

SYTTEN af 26 brugsforeninger på Mors vil fra nytår være „kontante“.

Der har i de senere måneder været arbejdet ihærdigt på at finde en fælles linje for Limfjordsøens brugsforeningers afskaffelse af kreditsalg på daglige varer. En række møder mellem tillidsmedlemmer og uddelere har været ført med bistand af FDBs konsulenter på dette område, og dermed kom der gang i udviklingen.

Ved årets begyndelse gjaldt kontantreglen kun i to af Mors' brugsforeninger. På moms-dagen kom yderligere tre brugsforeninger med, og 1. oktober fem. 1. januar ventes endnu syv brugser at gå ind for kontantreglen.

Men nok så opsigtsvækkende er, at otte af Mors' brugsforeninger vil benytte overgangen til kontantsalg til afskaffelse af dividenden.

Det sker på den måde, at brugsforeningerne ved nedslag i priserne fører sin prispolitik mere aktivt. Medlemmerne har udtrykt tilfredshed med denne tanke, som har været drøftet på møder og generalforsamlinger før den førtes ud i livet.

I stedet for den årlige dividende vil medlemmerne få en årlig tilbagebetaling fra brugsforeningernes driftslånskonti, på hvilke de i årenes løb har foretaget og stadig foretager opsparing, der står i forhold til deres årlige køb.

DB en nødvendighed

På HBs kongres for nyligt udtalte formanden direktør Kaj Nielsen om Danmarks Brugsforening, at den vil blive en nødvendighed for den danske brugsforeningsbevægelse.

Der mangler dog stadig en konkretisering af vejen til DB og af den organisatoriske form, som DB skal have, udtalte Kaj Nielsen. Diskussionen herom har ikke gjort fremskridt på det sidste. En af årsagerne er måske, at land-brugsforeningerne endnu ikke i samme grad som by-brugsforeningerne har mærket den forstærkede hårde konkurrence.

Et gammelt grønlandsk boldspil foregår med brug af en udstoppet sælhund (her efter en tegning af Aron fra Kangeq, ca. 1850). Spillet dyrkes endnu nytårsdag i Godthåb.

Interessant tværsnit af Grønlands fortid

Brugsens kalender 1968 bringer dejlige farvebilleder fra Grønland. Men den er langt mere end tolv farvefotos og tolv månedsskemaer. Kalenderen er egentlig den første populære beskrivelse af Grønlands forhistorie.

Kalenderens indhold er samlet af Jens Rosing, som selv er født og opvokset på Grønland, men som nu arbejder hernede med historie og arkæologi. Kalenderen giver et samlet overblik over den grønlandske kulturhistorie, som den har udfoldet sig siden de første mennesker satte bo på den vældige ø.

Grønland er faktisk taget i besiddelse flere gange. Omkring et par tusind år før vor tidsregnings begyndelse kom den første indvandring. Hvornår dette folk er gået under og hvorfor, ved man endnu ikke. Tusind år senere kommer hele to indvandringsbølger. Den ene af disse bosætter sig i nord, mens den anden befolker vest- og østkysten. Klimatiske ændringer er årsagen til at disse folk bukker under.

Øen ligger så ubefolket i næsten tusind år. Omkring vor tidsregnings begyndelse kommer en ny bølge, denne gang af en indianerpræget eskimokultur. Indvandringsruten går som i foregående tilfælde fra Nordamerika til Grønland.

Disse samfunds eksistens byggede delvis på hvalfangst. Og i deres organisation finder man en rig overklasse, som ejer fartøjer og redskaber og har folk i sin tjeneste. Man aner næsten en arvefølge i rækken af disse „hvalhøvdinge“.

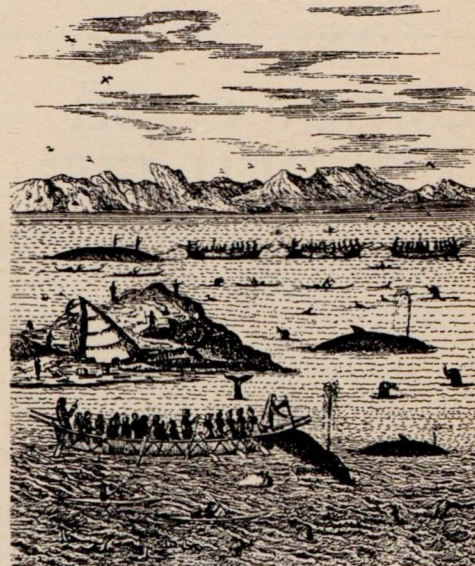
Omkring år tusinde ankommer nordboerne (islændinge og nordmænd) efter Erik den Rødes opdagelse af Grønland. Den første indvandrerflokk tæller 700 mennesker i 25 skibe ledsaget af husdyr og andre ejendele. Nordboerne grundlægger ret anseelige samfund. Således findes der i Østerbygden (omkring det nuværende Julianehåb) 190 gårde, tolv kirker og to klostre, da denne koloni når sit højdepunkt, og i Vesterbygden (syd for det nuværende Godthåb) 90 gårde.

Efter midten af 1300-tallet bukker nordboerne under, forbindelserne med Bergen ebber ud. To hundrede år senere „genopdages“ en engelsk søfarende Grønland, og i 1721 stævner Hans

Egede ud fra Bergen som leder af en ekspedition med tre skibe. Den 3. juli 1721 kaster skibene anker i Godthåbs skærgård. Hans Egede møder ingen nordboere, kun grønlandere, og en ny tidsalder indledes.

Her standser kalenderen. På dens få sider får man et levende indtryk af et dramatisk udviklingsforløb, ikke mindst på grund af mange dokumentariske billeder af fortidsfund og gengivelser af de gamle illustrationer, som fortæller om mennesker og begivenheder. Hertil slutter sig dejlige, store farvetrykte naturbilleder. Vi ledsager artiklen med nogle af kalenderens interessante gamle tegninger.

Med Grønlands-kalenderen spreder brugsen oplysning om øens fortidige historie til en halv million hjem landet over. Næsten alle brugsforeninger køber kalendere og fordeler dem i medlemskredsen som nytårsgave. Og gaven får varig værdi på grund af selve kalenderen og på grund af dens specielle indhold.

Hans Egedes egen tegning af grønlanderes hvalfangst og sælfangst.

forbruger nyt

redigeret af Bodil M. Begtrup

TIPS OM OVNENS GRILL

Et moderne el- eller gaskomfur med respekt for sig selv må have *grill*, måske også et roterende grillspid, selvom det er grillelementet, man først og fremmest har glæde af.

Farvestrålende brochurer om grill-komfurerne bruger mange superlativer om grill'en, og de skal såmænd ikke benægtes her. Men til gengæld savner flere brochurer en virkelig god vejledning i grillens anvendelse. Sæt lidt færre opskrifter i (dem har vi nok af i forvejen) og brug mere plads til at fortælle om grillens anvendelse i praksis. Grillen er noget *nyt*, og altfor mange får for lidt ud af deres grill, fordi de ikke ved nok om den.

Følgende hovedretningslinier om grillstegning har vi fået fra FDBs prøvekökken. Her har man grillet og roteret med spid i lange tider, før man opstillede disse ti punkter:

1. Kød, der skal grilles, skal være *velhængt* og af *fin* kvalitet.
2. Kød, fisk og fjerkræ pensles med olie eller smeltet fedtstof, *før* det grilles.
3. Salt og peber drysses først på kød og fisk *efter* grillstegningen. Krydderurter og andre krydderier tilsættes umiddelbart *før*.
4. Tynde stykker kød som bøf, kotelet, lever i skiver, hamburgers, hakkebøf m. m. anbringes ret tæt under grillen (ca. 7 cm).
5. Kødstykker på 3-4 cm tykkelse anbringes ca. 10 cm under grillen. Kød, der er

mere end ca. 5 cm tykt, egner sig ikke så godt til grillstegning på rist, men bliver bedre på roterende spid eller stegt på sædvanlig måde.

Oksefilet, kalvefilet, flæskekam og lignende bliver fuldt så gode stegt på sædvanlig måde i ovnen. Hvis man ønsker sprød svær, sprødt fedt eller skind, så sættes det færdigstegte kød eller fjerkræ under grillen i 5-10 minutter.

Store stege, høns, kalkun, ænder og gæs steges også bedst i ovn, og grilles tilsidst om nødvendigt.

Hvis man har roterende spid som tilbehør til grill-ovnen er det velegnet til mixed grill, kyllinger, poularder, små ænder og filetkød, men spiddet laver et hul i fileterne, man gerne er foruden.

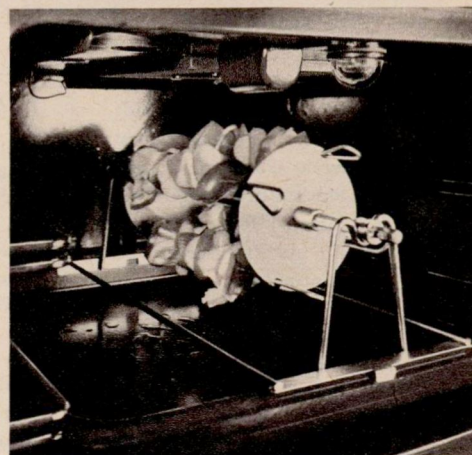
6. Fed fisk grilles med eller uden folie og enten i tykke skiver eller hel.

7. Gratiner må ikke grilles. Fisk, kød, æg eller grøntsager overhældt med en *fin gratinsauce*, tilberedt af smør, piskefløde og reven ost, kan kun få den eftertragtede gyldenbrune farve uden at skille under grillen eller i en ovn, der kan varmes op til 250-300 grader.

8. Ristet franskbrød er grillen god til, hvis det drejer sig om større portioner. Hamburgers, hakkebøf og lignende steges lettere og bliver saftige og lækre under grillen, men også her er det mest praktisk, når det

Côte de boeuf.

Mix-grill med 4 spid.

drejer sig om et større antal. Sovs fås dog ikke.

9. I nogle gasovne foregår grillstegning for lukket ovndør. I el-ovne skal ovndøren altid stå på klem.

10. Hold øje med mad under grill. Varmen er så stærk, at blot et minut for meget kan spolere madens smukke udseende og gode smag.

Limer også TEXTILER

Fixo kontaklim er en glasklar lim fra FDBs fabrikker i Viby. Den kan klæbe næsten alt. Vi nævner i flæng: plastic, gummi, skumgummi, træ, metal, porcelæn, papir, pap mod pap, pap mod beton, sten

mod beton, og - hvad der ikke er mindst vigtigt - *Fixo* kan klare *textiler*.

Tøj, der er limet med *Fixo kontaklim*, tåler at koges - tænk på, hvad det betyder for reparation af arbejdstøj, cowboybukser m. m.

Farveægte stoffer tager ingen skade af *Fixo kontaklim*. Billige stoffers farveægtighed kan dog være problematisk. Prøv derfor først limen på en lap eller en indersøm for at se, om farven skulle løbe.

Limen hedder *kontaklim*, fordi den skal smøres på *begge* de flader, som skal klæbes sammen. På ikke-porøse flader skal limen tørre nogle minutter, før de klæbes sammen. Der er en udførlig brugsanvisning på tubens bagside, som det er vigtigt at følge ganske nøje.

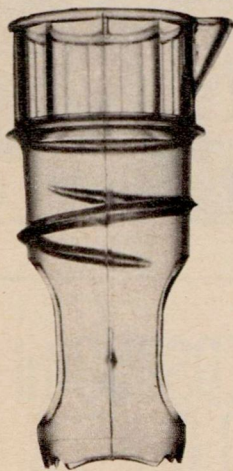
Tubens hættespids er spatelformet, og kan derfor bruges til at stryge limen ud på fladerne. *Fixo kontaklim* koster 2,35.

?SvAR

CITRON-DIMSEN

★ Blandt de mange „dimser“, man får i dag, er der én, jeg er meget glad for. Det er en lille cylinder, der følger med citronpakningerne. Den er til at skrue ned i citronen. Så sprøjter saften ikke fra citronen, men løber fint ud af den lille tud i „dimsen“. Når citronen er tømt for saft, er resterne af den rar at have ved køkkenvasken til at rense fingrene med. Flere har spurgt, om den kan købes. G. Andersen, Køge.

★ Den lille citroncylinder kan endnu et stykke tid købes i citronpakningerne med fire citroner, men ikke enkeltvis. Det glæder os at høre, at De er tilfreds med den.

Vild forvirring

★ I brugsens julebrochurer og i reklamer for vin og spiritus er der vældig forvirring med hensyn til rumfanget af flaskernes indhold. Der skrives om både $\frac{3}{8}$ liter flaske, $\frac{3}{4}$ flaske, $\frac{1}{2}$ flaske, $1\frac{1}{2}$ flaske o.s.v. Jeg ville ønske, at brugsens vin og spiritus havde ensartede betegnelser, og helst i liter. – Gudrun Andreasen, Munkevej 3, Tvis pr. Holstebro.

★ Enige. Men derfor kan vi alligevel ikke løse problemet. Svendborg Vinkompagni har standardiseret betegnelsen $\frac{3}{16}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$ og $1\frac{1}{2}$ flaske for *vinens* vedkommende, men ikke for *spirituosa*. De har lovet at forbedre sig.

Men fremmede leverandørers opgivelser om, hvad flaskerne rummer, har vi ingen indflydelse på. På al *original* spiritus indført på flaske skal deklareres alkoholprocenten og hvor mange centiliter flasken rummer.

Vi sender fru Andreasen 35 kroner for det gode spørgsmål.

HjerteSUK om fuglefrø

★ Forleden fandt vi vor søde, sjove undulat liggende død. Den havde været syg i nogen tid, og folk, som mener at have forstand på de dele, sagde, at det skyldtes, at fuglen i længere tid havde været fodret med brugsens fuglefrø, pakket i plastposer. Jeg fortæller Dem om dette, fordi dette tilsyneladende er en udbredt opfattelse blandt fugleejere. Jeg foreslår plastposen ombyttet med en svær papirpose eller kartonpakning. Erik Hartvigsen, Bredager 77, Greve Strand.

★ Vi er sandelig også kede af, at Deres søde fugl er død. Men fugle er sarte væsener, og der kan være mangfoldige andre årsager til, at de dør end netop lige foderet. FDB får højest tre-fire tilsvarende hjertesuk årligt. Vi beder altid om at få resterende frø sendt til laboratorieundersøgelse og fodringsforsøg. *I intet tilfælde* har det kunnet påvises, at frøet var årsagen til fuglens død.

Når fuglehandlerne for år tilbage advarede mod frø pakket i plastposer skyldtes det måske manglende erfaring om, hvor tørt og sundt fuglefrø bør være og om at plastposerne skal være ventilerede.

FDB anvender kun de bedste frøkvaliteter til sine fuglefrøblandinger, og sikrer sig, at det er godt tørt. Dette

er en vigtig forudsætning for, at baciller

og skimmelkim ikke udvikler sig i emballagen. De plast-

poser frøet er emballeret i er af den rigtige polyethylen-kvalitet, og poserne er ventilerede for at frøet kan „ånde“.

Som sidste sikkerhedsforanstaltning udfører FDBs centrallaboratorium med mellemrum analyser på frøblandinger, som i længere tid har ligget på lager, pakket i polyposer. Disse undersøgelser har i intet tilfælde vist skadelige virkninger på blandingerens mikrobiologiske tilstand. Det er derfor vor overbevisning, baseret på mange års erfaring, at den omhyggelige kontrol med FDBs fuglefrøblandinger, sikrer fuglene et sundt, hygiejnisk og godt foder, og at polyposerne bedre er i stand til at bevare frøets kvalitet end andre emballager.

SOVJETSAMFUNDET VED 50 ÅRS JUBILÆET

FOTOS: GEORG ODDNER

I samarbejde med den svenske brugsforeningsbevægelses blad Vi.

Nevskij-prospektet i Lenin-grad er denne storbys mest kendte butiksstrøg. Trængslen er enorm og omsætningen i forretningerne derefter.

I de nye byer og boligkvarterer går udviklingen ligesom herhjemme mod shoppingcentre. Det, der ses på billedet herover ligger i Novosibirsk i Sibirien. Butiksarkitekturen her er ikke meget forskellig fra den, man kender fra mange nye danske forretninger.

To voks-mannequin'er gøres klar til vinduesudstillingen i et stormagasin i Moskva. Det er ikke mange år siden, man ikke behøvede den slags kunstgreb for at få tomt varelageret.

Mest iøjnefaldende er varerigigheden stadig på fødevarer-området. Det må dog bemærkes, at bordet er dækket til ventede gæster, og at det ikke er alle sovjetborgere, som er i stand til at hilse besøgende velkommen med sådan en opdækning.

Fra MARKEDSBOD til SHOPPING-CENTER

I størsteparten af de 50 år, der er gået, siden kommunisterne kom til magten i Rusland, har menigmands liv i sovjetsamfundet været præget af armød – og undertiden af direkte nød. Men også i Sovjetunionen oplever man nu en voksende velstand, og adskillige økonomer forudsiger, at det socialistiske rige i de kommende år vil udvikle sig til et forbrugersamfund, der i mangt og meget minder om Vesteuropa.

Som det fremgår af billedserien på denne og de følgende sider er der dog endnu en mærkbar forskel. Men for de jævne sovjet-forbrugere er fremskridtet betydeligt. Flertallet af dem har oplevet den tid, da det hørte til dagens orden at stå i kø i timevis blot for at skaffe sig de mest elementære livsfornødenheder.

Billederne er taget af Georg Oddner til Samvirke og vort svenske broderorgan Vi. Med denne serie slutter han sin foto-reportage fra Sovjetunionen i anledning af 50-året for november-revolutionen.

Ved siden af de statsejede butikker og brugsforeningerne trives stadig en betydelig gade- og torvehandel, hvor det helt private initiativ udfolder sig. På billedet herover ses en af disse gadehandlere, en blomstersælger på gaden i Moskva. Til højre et ambulant udsalg af læskedrikke i Kiev og nederst til venstre en situation fra torvet i Samarkand i Centralasien. Også indenfor gadehandelen gør nye omsætningsformer sig imidlertid gældende. Automaten herunder er opstillet i Sortehavsbyen Jalta og leverer læskedrikke til gæsterne ved stranden.

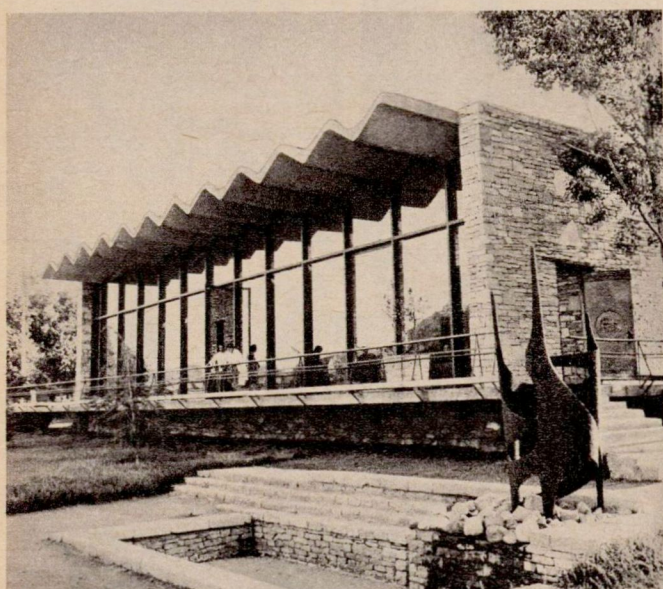

Ligesom i Danmark spiller brugsen i Sovjetunionen vigtig rolle ved fordelingen af den voksende strøm forbrugsgoder. Men arbejdsvilkårene er unægtelig nok forskellige.

For godt tredive år siden blev brugsforeningerne i Sovjetunionen så at sige „forvist“ fra byerne. Her skulle kun findes statsejede butikker, medens brugsforeningerne til gengæld skulle varetage praktisk taget hele detailhandelen i landdistrikterne.

Denne opdeling gælder stort set endnu, men brugsene er dog så småt ved at trænge ind i byerne igen. Noget priskonkurrence er der ikke tale om, idet de to slags butikker holder ens priser. Vareleverandørerne er også vid udstrækning de samme, nemlig de statsejede fabrikker. Den sovjetiske fællesforening har (i modsætning til FDB) kun en meget begrænset egenproduktion.

Sovjet-brugsens hovedopgave bliver således at sikre at landsbyer og tyndt befolkede egne ikke forfalder ved varedistributionen. Man regner med et befolkningsunderlag på 200-250 personer som undergrænsen for hvad der kan bære en fast butik. Endnu mindre betjener betjenes med varebusser. På den anden side mangler mange russiske „landsbyer“ på størrelse med halvstør købstæder i Danmark. Den russiske brugsforenings samlede butiksskole er derfor, som det også fremgår af billedserien her, et broget opbud af småt og stort, nyt og gammelt.

Landsby-brugs i Adserbajdjan.

Nybygget restaurant tilhørende brugsforeningsbevægelsen i Georgien. Bemærk jernskulpturen i forgrunden.

Tekstilafdelingen i brugsen på et kollektivbrug i Moldavien (nær Rumænien).

Et glimt fra den ene af de to forretninger, brugsen driver i Moskva. Begge er specialbutikker for handel med vildt og delikatesser.

Brugsen Sovjet- unionen

Brugsen i Jerevan (i Armenien) har ladet en lokal kunstner fremstille denne naturalistiske skulptur som reklame for en af sine levnedsmiddelforretninger.

Brugsforenings-varehus i Sydrusland.

I den lille by Cuba i Adserbajdjan viser denne reklame vej til brugsens konfektionsafdeling.

Skotøjsafdelingen i en landsbybrugs i den sydlige del af Sovjetunionen.

Ny Kvickly åbnet i Varde

FOR nyligt blev dørene slået op til brugsforeningens store Kvickly-butik i Varde. Det er en butik i lighed med de allerede kendte Kvickly'er i Rønne, Helsingør m. fl. steder. Vareudvalget er altomfattende, da det spænder fra levnedsmidler over beklædning til husholdningsartikler og sportsudstyr. Butikken har over 1000 kvadratmeter salgsareal.

Fire andre Kvickly-butikker er på vej. Om et år åbnes i *Åbenrå* og i *Skive*, i begyndelsen af 1969 i *Kolding* og midt på året i *Viby* ved Århus. Koldings Kvickly bliver den største af disse butikker, idet den får 2500 kvadratmeter salgsareal, de andre godt og vel det halve.

KVICKLY-butikkerne drives alle som selvstændige selskaber med repræsentation af lokale brugsforeninger og FDB. Til bestyrelserne for Kvickly-selskaberne i henholdsvis *Åbenrå* og *Kolding*, har FDB udpeget bestyrelsesmedlem gdr. *Kristian Nielsen* og direktør *P. E. Jakobsen*, konsulentafdelingen.

FOR nyligt åbnede HB en Comus i *Næstved*. Som altid ved den slags lejligheder fik butikken en strålende modtagelse af byens forbrugere. Der var kødannelse før glasdørene blev lukket op, og kapløb om at være den *allerførste*, som tog den store butik i brug.

Aftenen før åbningen havde HB indbudt en række lokale myndighedsrepræsentanter til sammen med FDBs bestyrelse at tage *Næstved Comus* i øjesyn.

Med et salgsareal på 1800 kv. meter er der næsten tale om et varehus.

ET brugsforeningssupermarked er projekteret opført i *Æbeltoft*. Det vil betyde, at byens forbrugere får en relativ stor butik med alle fødevarer samlet i et ca. 500 kv. meter stort butikslokale.

ROSENGÅRDSCENTRET i Herning, hvori HBs Comusbutik sammen med et Dana-Tempo varehus bliver hovedpunkterne, vil blive påbegyndt i begyndelsen af 1968. Man kan derefter gætte, at det store butikscenter – hvis format tidligere har været skildret i *Samvirke* – åbner sine døre for forbrugere, når julehandelen 1969 skal tage fart. Når parkeringsområdet er fuldt udbygget, kan der stå 2000 biler, hvilket er lidt under halvdelen af alle biler i Herning.

NU ER DE OTTE

FOR nyligt er der på Grønland stiftet hele tre nye brugsforeninger: i *Holsteinsborg*, *Frederikshåb* og *Narssaq*. Hertil kommer de allerede eksisterende fem: *Egedesminde*, *Godthåb*, *Julianehåb*, *Nanortalik* og *Sukkertoppen*.

De to sidste brugsforeninger er i blomstrende virksomhed med egne butikker. For alle seks andre gælder, at bestyrelserne ivrigt søger at løse spørgsmålet om butikslokaler, så den praktiske brugsforeningsvirksomhed kan komme igang.

Den grønlandske brugsforeningsbevægelse er ganske ung. Men den har allerede passeret sin første, lille, milepæl. For nyligt blev den første grønlandske brugsforeningslærling udlært og er blevet kommis. Det er *Efraim Møller*, som har lært i *Nanortalik* brugsforening og herover ses uden for sit lærested.

Ved salget af *Sonne-frimærket* på førstedagskuverter indkom der et overskud på 23.000 kroner, som på en fornuftig måde vil komme den grønlandske brugsforeningsbevægelses udvikling til gode.

BERIGTIGELSE

I *Samvirke* nr. 17 af 1. oktober 1967 bragtes på side 5 en artikel under overskriften *Tanker om tanke*, hvori det blev udtalt, at der forelå aftale mellem de større herværende benzinselskaber om fælles kvaliteter og priser.

Redaktionen skal herved på foranledning af A/S Dansk Shell meddele, at der ikke mellem benzinselskaberne er indgået nogen aftaler af den nævnte karakter.

Til ovennævnte skal vi kun knytte den bemærkning, at det er rigtigt, at der ikke her i landet foreligger nogen prisaftale anmeldt til Monopoltilsynet. *Samvirke* har ene og alene støttet sin påstand på den kendsgerning, at de store benzinselskaber, uanset fra hvilken verdensdel benzinen kommer, og hvordan den er bragt hertil, i årevis har holdt samme priser på samme kvaliteter.

FRA FDB- AFDELING TIL RETSBYGNING

DET kompleks i Ålborg, hvor FDBs afdeling havde til huse indtil den store centralafdeling i Skalborg blev taget i brug, er købt af justitsministeriet med forbehold af finansudvalgets godkendelse for 1,6 mill. kr. Komplekset skal antagelig bruges som retsbygning.

Mælken blev billigere i brugsens supermarked

I *Bjerringbro* begyndte brugsens store supermarked for kort tid siden at sælge mælk. Til supermarkedspriser. Som følge af denne indsats kom forbrugere i byen til at spare en femøre for hver liter mælk, de købte.

Tydeligere udtryk for brugsforeningernes evne til at skaffe alle forbrugere fordele kan næppe findes.

Mælk er endnu stadig en af

de sjældne varer i supermarkeder. I *Bjerringbro* kom man ind på mælkehandelen, fordi et mejeri kunne levere i éngangsemballage, og fordi dette mejeri var indblandet i afsætningskrig med et andet.

Mælkeprisen i byen var planlagt ansat til 125 øre pr. liter, men brugsen tog kun 120 øre pr. liter, og denne pris blev toneangivende.

Naturligvis var der nogle utilfredse. *Jyllands-Posten* gav

især udtryk for irritation over, at supermarkedet reducerede avancerne på mælk så meget, at de deciderede mælkehandlere i det lange løb ikke kan klare sig. Derfor mener bladet, at mælkeudbringningen i *Bjerringbro* kan komme i fare.

Dette synes imidlertid ikke at anfægte forbrugere. Tilstrømningen til supermarkedets mælkedisk viser, at de er godt tilfredse med selv at hente mælken hjem.

HVAD findes der i Danmarks undergrund? Det er et spørgsmål, der i de allersidste tiår beskæftiger menigmand i stadig større målestok.

Man vil vide besked med, hvor store chancerne er for at hente rigdomme op af jordens dybder – især olie og naturgas – man vil vide, hvilke forekomster der skal graves, bores og arbejdes i, når dybe tunneler skal bane vej for undergrundsbaner og tilsvarende anlæg, man vil vide, hvor og på hvilken måde de råstoffer er placeret, som bruges f. eks. i kalk- og cementindustrien, man vil vide, hvad teknikere støder på, når de foretager dybdeboringer til udforskning af jordlagene, og man vil vide, hvilke geologiske forudsætninger, der har skabt overfladebetingelserne for de landskaber, vi ser for vore øjne.

Og så vil man vide, hvordan denne overflade er blevet til, hvad klima, vandløb, bølgeslag og havstrømme, gletcherbevægelser, tilsandinger, jord- og stenaflejringer, kridtdannelser samt i sidste ende skove, moser, heder og agerland har betydet ved fuldendelsen af Danmarks „påklædning“.

Alt dette og meget mere har Politikens Forlag sat sig for at give svar på med udgivelsen af et nyt storværk, som nu er udkommet med 1. bind i hælene på forlagets forudgående succes'er „Danmarkshistorien“, anden-udgaven af Grimbergs „Verdenshistorie“ og Kaj Birket-Smiths „Kulturens veje“ – alle ført til afslutning i dette år, den sidste for ganske kort tid siden.

Det nye storværk bærer titlen *Danmarks Natur* og er i format en del større end de forudgående serier for derved at give plads til det væld af tegninger, kort, diagrammer og fotos i sort-hvidt og farver, der alle knytter sig nøje til teksten. På anden vis adskiller dette værk sig fra tidligere ved, at der er lagt vægt på en vis leksikalisk inddeling, samtidig med at den kronologiske og emnemæssige rækkefølge er opretholdt. Det byder på den fordel, at hvert bind både kan læses som en sluttet helhed og bruges som en let håndterlig opslagsbog. I alt vil der fremkomme 12 bind, afsluttet med sidste bind i foråret 1971, til 49,50 kr. pr. bind.

Det nu udkomne første bind beskriver landskabernes opståen og naturens udvikling siden sidste istid. De efterfølgende vil handle om klima og levevilkår, havet, kyst, klit og marsk, ferskvandet i naturen, de forskellige vegetationsformer, mennesket og naturen m. m. – afsluttet med et stikordsregister. Et bind handler om Grønland og Færøerne.

For de læsere, der med særlig interesse fulgte med i Samvirke's tidligere artikelserie (afsluttet for et år siden) om typiske undergrundsforekomster forskellige steder i Danmark, vil det nye værk være særlig attraktivt: En virkelig kulegravning af emnet.

Adskillige af de videnskabsmænd og bogteknikere, som er med til at fremstille det nye værk, er engageret også i udsendelsen af de bekendte „sribede håndbøger“, hvormed Politikens Forlag stadig gør en bemærkelsesværdig og påskønnelsesværdig indsats. Erfaringen herfra kommer dem til gode i udarbejdelsen af det nye værk.

Andre har medvirket i tilrettelæggelsen af Kaj Birket-Smiths „Kulturens Veje“, hvis tredje og sidste bind nu er udkommet og fuldt ud har indfriet de løfter, 1. bind gav. Et enestående billedmateriale pryder disse bøger.

Den lange rejse

Et storværk, som på en helt anden måde giver et udsyn over Danmark, afspejlende et tværsnit af land og folk op til sidste ver-

DANMARK - NEDE OG OPPE

denskrig, er genoptrykkningen af Achton Friis' monumentale rejseberetning „De danske land“. Grafisk Forlag begyndte dette mammutværk for tre år siden med trilogien „De danske øer“, efterfulgt i fjor af de to bind om „De jydskers land“ og nu fuldenendt med de sidste to bind, omfattende „Danmarks store øer“ (Fyn, Langeland, Lolland, Falster, Møn og Bornholm). Det afsluttende syvende bind kom sent i efteråret.

Bogværkets første tre bind var beskrivelsen af en sejlads med fiskerbåd, som de to kunstnere Achton Friis og Johs. Larsen foretog rundt mellem Danmarks 527 små og middelstore øer, hvoraf de 74 er ubeboede og 132 kan siges at ligge så langt uden for alfarvej, at de næsten kan betragtes som ukendte. Det var en opdagelsesfærd, der bedst kan karakteriseres som en moderne odysse. Begge værkers ophavsmænd var folk, der forstod sig på at tegne og skrive, så andre kunne leve med i deres rejsefærd, og der kom et uforligneligt materiale frem både i tekst, tegninger og fotografier, fuldt af indtryk, oplevelser og stemninger, spændende lige fra medlevende naturskildringer, historiske tilbageblik, digtning, sagn og skrøner til de forskellige øboeres nutidige leveforhold, deres sæder og skikke – ikke at forglemme de løgnehistorier og anekdoter, der var i omløb imellem dem.

Til trods for, at de to bind i næste etape „De jydskers land“ var en helt anden opgave, fordi det her drejede sig om at beskrive et sammenhængende landområde, lykkedes det lige så oplevelsesrigt og humørfyldt at fuldføre de to bind med øjne og øren opladt for hver jysk egns karakteristiske ejendommeligheder, særpræg, lynne og folkeskikke.

Og nu er den lange rejse altså endt med „De store danske øer“, hvis brogede mangfoldighed er sammenfattet så levende og livsnært, at man forundres over, at det er lykkedes forfatteren Achton Friis – i selskab

med andre fremragende kunstnere – at behandle et stof af dette omfang og denne „drøjde“ så veloplagt og friskt, så let og legende. Man keder sig ikke, når man i selskab med Achton Friis vagabonderer rundt i de forskellige østdanske landskaber, fordi han undgår alle de banale og trivielle ting og forstår at slå ned på de iagttagelser og tildragelser, der fanger læserens sind og opmærksomhed. Følsomt og humørfyldt værer han naturiagttagelser, historieforømmelse og folkelivsskildringer sammen i et kalejdoskopisk billede, hvis mange facetter trods alt samler sig til en klar og fast helhedsoptagelse af de landsdele, man har gæstet.

Dette storværks fuldendelse er en bedrift, Grafisk Forlag har ære af: Uden overdriivelse en kulturhistorisk skat, lige værdifuld for den blot rejseglade, som for den fordringsfulde kunstner eller natursker.

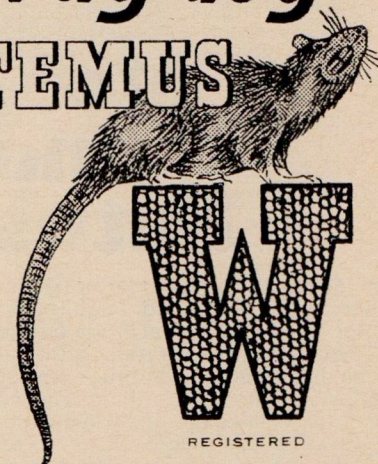
Årets gang

Et tredje samleværk, som koncentrerer sig om livet i den danske natur, er „Årstiderne“ udgivet af Gyldendal i fire farveprægtige bind. De er sæsoninddelt i hver sit årsafsnit: Foråret, sommeren, efteråret og vinteren. Det fjerde og afsluttende bind udkom for nylig.

Hovedvægten er lagt på illustrationerne. Værket udgør en billedbog, der fortæller om årets gang i naturen. I seks år har tegneren *Claus Bering* arbejdet på tegningerne, som er baseret på personlige iagttagelser af dyrenes færden og planternes vækst i det danske landskab. Hver eneste af de 2.000 arter inden for vor flora og fauna, man præsenteres for, er fæstnet til papiret ved voksestedet eller i den pågældende skabnings rette omgivelser.

Det er en serie, som i lige grad vil glæde børn og voksne.

brug dog
TEMUS

Der har De jo garantien for,
at alle rotterne forsvinder

TEMUS W ROTTEGIFT

Godkendt af Indenrigsministeriet som
rotteudryddelsesmiddel.

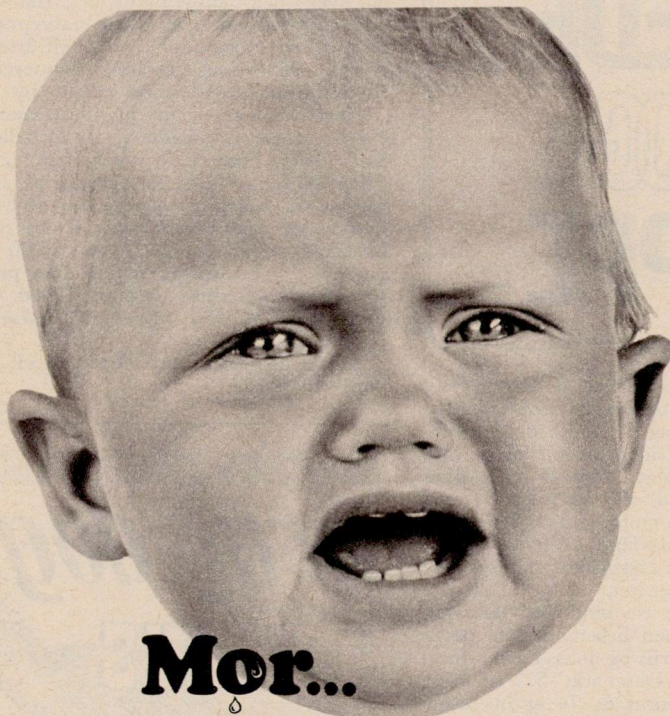
TEMUS W MUSEGIFT

er af Statens Skadedyrslaboratorium
anerkendt til bekæmpelse af mus.

BØGER til de UNGE og de YNGSTE

5

**Mor...
mor...
Natusan... nu!**

- en tør ble og børnepudder er ikke nok! Selv nødvendige, hyppige bleskift og vask slider på den tynde hud. Fugt i hudfolderne og den våde ble kan virke ætsende. Derfor er det ikke nok at bruge en tilfældig creme, salve eller talcum: De skal vælge specielle barnepreparater, og De kan ikke sørge bedre for Deres barns hud-, hår- og halepleje end ved at bruge NATUSAN: den sikreste beskyttelse af barnets hud (og Deres nattesøvn . . . !) - barneserien fra medicinfabrikken A/S Alfred Benzon - kendt for kvalitetsprodukter gennem 125 år.

NATUSAN salve i 2 krukkestørrelser samt i tube. NATUSAN hånd- og hud lotion. NATUSAN barnesæbe. NATUSAN barnepudder. NYHED: NATUSAN shampoo fri for skadelig sulfo svier ikke i øjnene! NATUSAN barneserie fremstilles af medicinfabrikken A/S Alfred Benzon - kendt for kvalitetsprodukter gennem 125 år.

PADDINGTON er simpelthen alle børns elskede teddybamse gjort levende. Paddington deltager i familiens liv, hjælper til, gør ulykker og boder derpå, han har sine egne små sorger og bekymringer. Det kan forstås af enhver, der har en teddybamse at betros sig til.

Der har været berettet indtagende af Michael Bond om Paddington i seks hidtil udkomne bøger (Det danske Forlag), og han fortsætter veloplagt i den syvende: *Paddington i Sving*.

Omgivelserne er stadig det hyggelige hjem i London, hvor Paddington er en naturlig del af familielivet. Nye er oplevelserne. Paddington er ikke til at modstå, når han hjælper naboen med at „forbedre“ i køkkenet, tager arbejde som barber, eller medvirker som balletdanserinde ved skolefesten.

Paddingtons mange begejstrede venner ved på forhånd, at hans vilje er den allerbedste, men at så og så meget vil gå galt, før Paddington til sidst kan lene sig tilbage i sin stol og nyde en bolle og en kop kakao.

Paddington er sikkert noget af det bedste, der er fremme som højt læsningsbøger og som læsestof for børnene i de første læseår.

For ganske de samme aldersklasser har Paddingtons fader også skrevet: *Her kommer Torsdag* (som de øvrige bøger udkommet på Det danske Forlag). Der fortælles om en musedreng, som er løbet hjemmefra og bliver optaget hos musefamilien Rasmussen. Her hjælper Torsdag med i familiens arbejde og er bl. a. med til at bygge en raket, som fra månen skal hjemtage ost til familiens tomme spisekammer. Torsdags ihærdige anstrengelser for at være god mod andre går så vidt, at han prøver at befri kukkeren, der sidder indespærret i et kukur og derfor kun kan komme ud i det fri en gang i timen.

Noget, større børn ønsker at læse om, er spændende oplevelser, og det er der i *Sørovere i Sigte*. Her fortælles om uforfærdede svenskere, som i 1600-tallet fra Sverige stævner ud for at finde nyt land i det fjerne Amerika. Rejsen er farefuld, og under denne er det, at søroverne viser sig. Men farer er der også efter ankomsten til det fremmede land, under hverdagssliddet med at rydde jord, bygge hus og klare forholdet til indianerne, hvis jord nybyggerne har taget til sig.

Eventyr er der ligeledes i *Den sorte Hertuginde*. En ung mand har dræbt hendes gemal, og hun vil hævne sig. Ubønhørligt jager hun sit offer, igen og igen tvinger hun ham på flugt. Snart er han skuespiller i en teatertrup, snart menig soldat i en hær, men han er sjældent længe ad gangen i samme stilling, før den hævende hertuginde krydser hans spor.

Det er en handlingsmættet bog. Læseren er hele tiden usikker. Hvem er den mand, som i en kro sidder og beretter om de forskellige begivenheder. Er han selv på flugt? Og hvorfor forlader han byen, da en sortklædt fornem dame pludseligt ankommer?

Torneroseslottet er også spændende. Men bogens handling udfolder sig i nutiden. Ronny, forældre og søskende bliver anvist

Fortsættes side 26.

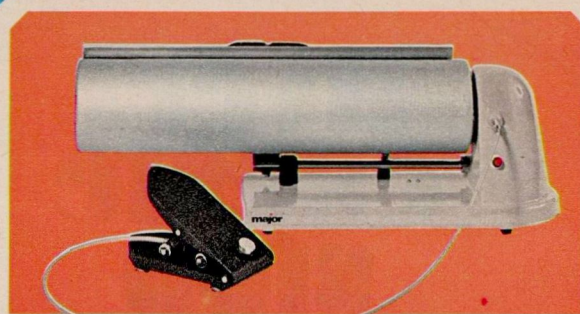
Har De plads under juletræet? Hvis ikke: ønsk den alligevel, for MAJOR er alle tiders fuldautomatiske vaske-maskine – skånsom, effektiv og alsidig. Har det hele, vasker alt og fylder kun lidt: højde 820 mm, bredde 595 mm, dybde 595 mm. Kapacitet: 3-4 kg tørt tøj

1980.-

Lige netop den el-symaskine, De længe har ønsket Dem! Major zig-zag el-symaskine er et lille teknisk mesterværk, kvalitetsmæssig tip-top, og så er den dejlig nem at betjene og fantastisk alsidig – stopper, syr og broderer. Pris incl. stor tilbehørsæske og kuffert

625.-

Sig til Deres »jule«-mand, hvis De er træt af strygejern og bræt, at De vil blive noget så glad for en Major strygerulle. Major stryger og ruller alle slags stoffer, er fodbetjent og termostatreguleret, nem at flytte, let at betjene – og så er prisen kun – med 2 års garanti

585.-

Piskende travlt med juleforberedelserne! Var det ikke en idé at sætte en Major håndmixer på ønskesedlen – den både ælter, rører, moser og pisker alt i en håndevending. Prisen er incl. 2 piskeris, 2 dejkroge og op-hæng

110.-

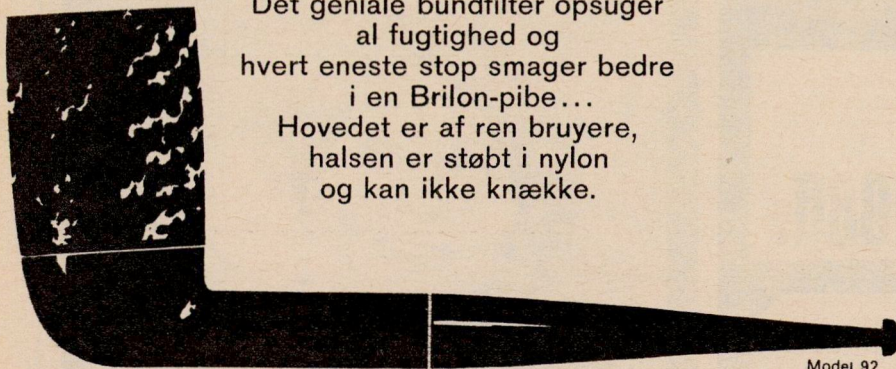

BRUGSEN

Hvert eneste stop smager bedre...

i en Brilon-pibe

Brilon-piben er altid tør.
Det geniale bundfilter opsuger
al fugtighed og
hvert eneste stop smager bedre
i en Brilon-pibe...
Hovedet er af ren bruyere,
halsen er støbt i nylon
og kan ikke knække.

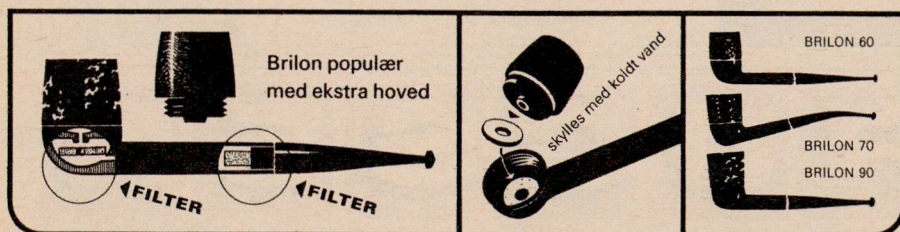

Model 92

Brilon-piben fås i seks
elegante modeller til kr. 19,85
eller med merskur til kr. 27,00

BRILON

skift til Brilon
- så et det endnu dejligere
at ryge pibe...

bolig i et stort hus, der længe har stået tomt i en park i byen. Ronny bliver snart klar over, at der bor andre i det store hus, men hvem er de, og hvorfor er de i huset?

Ronny får hjælp af Malene, en pige, der selv har nogle gåder, hvis løsning er skjult i Torneroseslottet.

PIGEBØGER

Fra Det danske Forlag er desuden kommet fire bøger, beregnet på piger omkring konfirmandalderen.

Hovedpersonen i *Vent på mig, Michael*, er den 15-årige Anny, i hvis vel tilrettelagte tilværelse en tyveårig ung mand pludseligt dukker frem. Anny føler sig uforklarligt og håbløst forelsket, men hendes kærlighed er ikke gengældt. Forgæves kalder hun: - Vent på mig, Michael. Af den bitre skuffelse lærer hun, at hun er ung og har alle oplevelser i livet til gode.

Ann, hovedpersonen i *Unge Sorger*, går det næsten lige sådan. Bogen er formet som hendes egen beskrivelse af en sommer. Hun fortæller om sin familie og sine venner, og der tegnes således et billede af Anns tilværelse i den lille by og af alle de mennesker, der griber ind i hendes skæbne den sommer, hvor hun oplever sin store hjertesorg.

Temaet: mødes og skilles, præger også *Trods alt bliver det Morgen*. Her drejer det sig om Dody, en ung pige som vil prøve at være sin egen og derfor tager plads som barnepige i et rigt hjem. Set udefra synes det et ideelt hjem, men det er tomt. Fruen er kun optaget af én ting: sig selv. Hun mener det er nok at øse penge ud til alt, der kan „glæde“ hendes lille datter. Moderen har ingen kærlighed at give af. Dody møder her en ung mand, der bliver hendes første kærlighed, og hendes lykke forvandles til tragedie, da han forlader Dody for aldrig at vende tilbage.

Næsten 17 er en kontrast til denne skiltring. Bogen fortæller om tilværelsen for Inger og hendes mor, der bor sammen i et lejet værelse - et par små mennesker i boligødens Stockholm. Inger trives dårligt i skolen og i hjemmet. Men hun nyder timerne i ungdomsklubben. Bogen er formet som Ingers egen beskrivelse af sit liv, og hun fortæller om sine venner og veninder og om al den forventning, man knytter til fremtiden, når man er sytten. Om to uger.

BØGERNE

De omtalte bøger for børn og for unge er alle udkommet på Det danske Forlag. De er alle i helbind. Bøgerne er:

- * *Michael Bond: Paddington i Sving.* 100 sider. Ill. 12,65. *
- * *Michael Bond: Her kommer Torsdag.* 130 sider. 14,30. *
- * *Hans Petersen: Sørovere i Sigte.* 142 sider. 15,40. *
- * *Kai Söderhjelm: Den sorte Hertuginde.* 148 sider. 15,40. *
- * *Inger Brattström: Torneroseslottet.* 108 sider. 13,20. *
- * *Mary Stolz: Vent på mig, Michael.* 132 sider. 14,30. *
- * *Mary Stolz: Unge Sorger.* 218 sider. 18,70. *
- * *Mary Stolz: Trods alt bliver det morgen.* 230 sider. 18,70. *
- * *Siv Widerberg: Næsten 17.* 139 sider. 15,40. *

Daimi ved, hvad hun gør, når hun julebager med

- og De kan sagtens »bage« hende kunsten efter, hvis **De** også julebager med Safir mel - det fine, lette proteinrige bagemel fra Brugsen!

Julehjerter

150 g farin	2 tsk. FDB natron
250 g FDB sirup	1 æg
150 g Tre Kroner margarine	550 g Safir mel
1 tsk. FDB ingefær	Glaser:
3 tsk. FDB kanel	250 g flormelis
1/2 tsk. FDB nelliker	1 æggehvite

Farin, sirup og margarine smeltes sammen. Krydderier og natron røres i. Når massen er lunken, røres æg og mel i. Dejen æltes igennem og hviler 1 time eller til næste dag. Dejen rulles ud i ca. 1/2 cm tykkelse og udskæres i hjerter. Bagetid: ca. 8 minutter ved god varme (200°). De afkølede hjerter pyntes med glasur.

SAFIR MEL

- gør det lettere
at bage bedre

BRUGSEN

Ny vikan opvaske- børste gør det bedre!

Ja, en ny VIKAN
gør det lettere,
hurtigere — og
RENERE!

Derfor er det i
Deres egen — og
hjemmets — inter-
esse at skifte ud
nu — til ny VIKAN
- kvalitetsmærket!

VIKAN

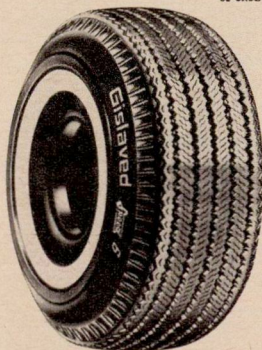

VIKAN BØRSTER I BRUGSEN

STØRRE SIKKERHED MED Gislaved

skabt til dårlige veje...
et ekstra plus på gode!

Gislaved har dæk til næsten alle biler, f.eks.

Størrelse	fil f. eks.	alm. type	sl. løs
5.20 x 10	Mascot/Partner		67.50
5.20 x 12	Fiat 600		67.50
5.20 x 13	Anglia/Cortina		72.00 84.50
5.60 x 13	Taurus 12 M		81.00 92.50
5.20 x 14	Morris 1000/Fiat 1000		80.50 92.00

- OG SÅ FÅ DE ENDDA DIVIDENDE

GISLAVED - ÆGTE SVENSK KVALITET

Gyldne tider for DØDENS KØBMÆND

Danmark har i FN rejst spørgsmålet om en begrænsning af den internationale våbenhandel. Artiklen her fortæller om denne branche, som for tiden lever under en højkonjunktur, skabt af krige, oprør og guerillakampe — og af de stadigt voksende mængder krigsmateriel, som udrangeres af store og små magter. Også den danske hærs forældede maskingeværer har der, som man vil huske, fornylig været bud efter — formentlig til anvendelse i Portugals kolonikrigsførelse.

Lad være med at bruge udtrykket dødens købmænd. Våben slår ikke folk ihjel. Det er mennesker, der dræber mennesker, og det har de gjort, længe før nogen opfandt aftrækkeren...

Denne filosofiske bemærkning stammer fra M. L. Werbell III, men så let lykkes det dog næppe ham og hans fagfæller at popularisere den skumle levevej, de har valgt. Werbell er en af de prominente, internationale skikkelser indenfor handelen med en type forbrugsvarer, som nyder stigende efterspørgsel i disse år: våben.

Han er, specielt i Latinamerika, kendt som en af de store MM'er — en fagmæssig forkortelse for „munitions manipulators“, d.v.s. personer, der har skabt sig et levebød ved at virke som mellemmand i den internationale våbenhandel. Deres aftagere er såvel oprørsgrupper som regeringsinstanser verden over — ja, det virkelige statussymbol i MM-kredsen er faktisk, at samme mand skaffer våben til begge parter i en strid.

Oprørere er altid de letteste at handle med, forklarer en ekspert. Til gengæld gør det leveringen af varen nemmere, hvis køberen er en regering. Det kan gå nogenlunde lige op.

Leverancerne stammer meget ofte fra stater, som officielt afviser våbensalg til krigsførende lande eller til parterne i en borgerkrig. Det kan gøre transaktionerne

mere komplicerede, men sjældent umulige. Et smukt eksempel har man i en affære, der nylig fandt sin afslutning i Vesttyskland:

Våbenhandleren var her den tidligere major i Hitlers faldskærmstropper, Gerhard Mertins. For et par år siden fik han at vide, at det vesttyske luftvåben var ved at ud-rangere et antal jetjagere af typen F-86 Sabre, bygget på USA-licens i Canada og leveret til Tyskland i 1957.

De måtte anses for let forældede, men en køber var alligevel ikke svær at finde: Pakistan, som stod i færd med at genopbygge sin militærmagt efter Kashmir-krigen mod Indien. Vanskeligheden bestod i, at FN havde udstedt forbud mod våbenleverancer til både Pakistan og Indien, og at dette standpunkt bakkedes op af USA, som iflg. den oprindelige leveringsaftale med Tyskland skulle godkende ethvert videresalg.

Denne hindring klaredes på den måde, at det ikke var en delegation fra Pakistan, men fra Iran (det tidligere Persien), der kom til Europa for at handle. Den anførtes af en forhenværende iransk generalstabschef, og alle delegationsmedlemmer var understøttet med ulastelige, iranske pas. Desuden forelå en skriftlig erklæring fra den iranske overkommando, som garanterede, at jetjagerne ikke ville blive videre-eksporteret.

Fortættes side 30.

Noget af det billigste på det internationale marked for brugte våben er en Enfield-riffel. Prisen ligger omkring 200 kroner pr. stk. — en gros.

Her er 5 heldige piger

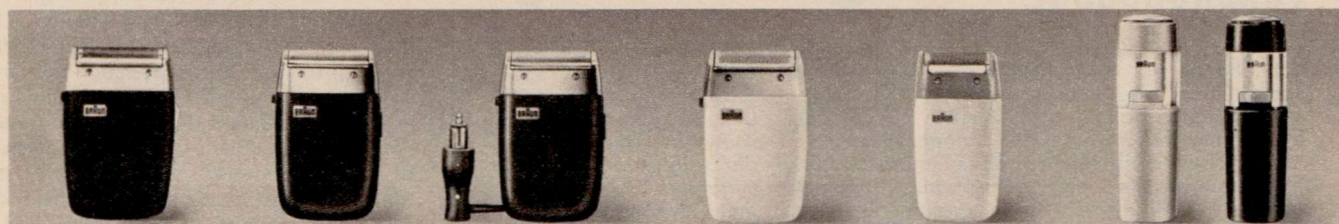
- de behøver ikke at gruble over,
hvad de skal give i julegave

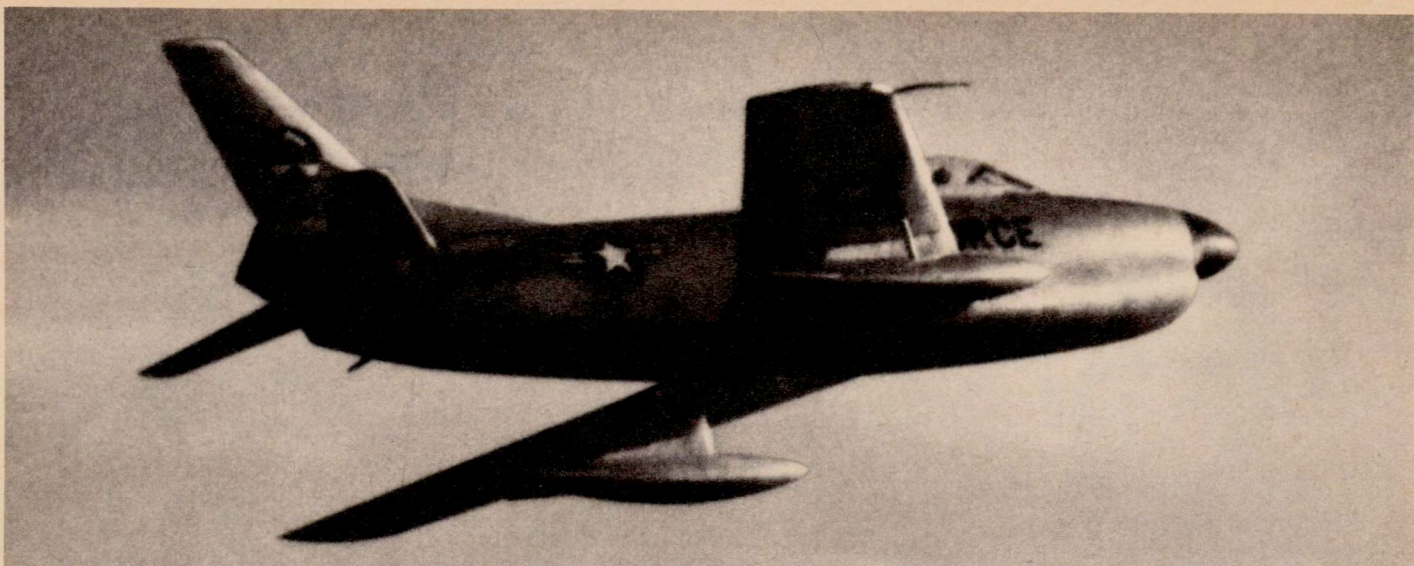
BRAUN

**De er gift eller forlovet med mænd,
som ønsker sig en Braun-shaver
i julegave**

En Braun sextant er en gave, som altid vækker begejstring. Det ved disse 5 piger - både fordi forhandlerne siger det, og fordi de læser "TÆNK", hvor Braun har fået første karakter i en shaver-undersøgelse (aug. 1967), ligesom Braun har fået det ved enhver forbrugerundersøgelse verden over.

Braun sextant kr. 165.	Braun parat kr. 138.	Braun special kr. 110.	Braun sextant BN kr. 275.	Braun parat-bt kr. 145.	Braun stavshaver B 2 kr. 69.
Brauns førende shavermodel	kvalitetsshaver	kvalitetsshaver	Braun's nyeste model	batteri-autoshaver	handy batterishaver
lysnetdrift	lysnetdrift	lysnetdrift	akkumulator og lysnet	for bilakku./tørbatt.	for 1,5 V tørbatteri
vippeafbryder	skydeafbryder	ingen afbryder	skydeafbryder	ingen afbryder	skydeafbryder
sixtant barbersystem	standard barbersystem	standard barbersystem	sixtant barbersystem	standard barbersystem	roterende skæresystem
metalskærebladsramme	metalskærebladsramme	kunststofskærebladsramme	metalskærebladsramme	metalskærebladsramme	kunststofskærebladsramme
platin-skæreflade 1256 mm ²	skæreflade 1144 mm ²	skæreflade 1144 mm ²	platin-skæreflade 1256 mm ²	skæreflade 1144 mm ²	skæreflade 962 mm ²
36 lamelknive	32 lamelknive	32 lamelknive	36 lamelknive	32 lamelknive	fjedrende stålknive
langhårsklipper	langhårsklipper	langhårsklipper	langhårsklipper	langhårsklipper	langhårsklipper
lækkert luksusetui m. spejl	lækkert luksusetui m. spejl	luksusetui m. spejl	lækkert luksusetui m. spejl	rejsetui	gavekarton
3 års international garanti	3 års international garanti	3 års international garanti	1 års international garanti	1 års international garanti	1 års international garanti

Trods et FN-forbud mod våbenleverancer til Indien og Pakistan efter Kashmir-krigen lykkedes det begge lande at købe udrangerede, militære jetfly i Vesttyskland. Pakistan fik 90 stk. F-86 Sabre jetjagere af samme type som det fly, der ses herover.

Skønt adskillige tyske officerer genkendte Pakistans våbenindkøbschef, oberst Zaidi, blandt „perserne“, gik handelen i orden med tysk og amerikansk velsignelse. Mertins købte 90 jetjagere for ca. 45 millioner kr. og videresolgte dem til „Iran“ for ca. 65 mill. kr. Forskellen var dog ikke ensbetydende med en netto-gevinst af denne størrelse.

Mange omkostninger løb på. F. eks. skulle „perserne“ have omkring 2 millioner kr. i „provision“.

I foråret 1966 blev jetjagerne leveret på

en flyveplads i Iran – og kort efter fløj det til Pakistan.

Indien fik nys om leverancen og protesterede, men ikke alt for energisk. Omrent samtidig havde Mertins nemlig skaffet dette land 28 udrangerede jetfly af typen *Seahawk*. På grund af FN-forbudet blev de af Mertins solgt til en italiensk forretningsmand, dr. *Amadasi*, der var i stand til at skaffe en erklæring fra det italienske militær om, at Italien ikke ville videresælge flyene. De blev derefter lastet om bord i et tysk skib, som satte kurs mod

Middelhavet og løb ind i italiensk territorialfarvand. Skibet gik dog ikke engang i havn, men fortsatte umiddelbart mod Suez – og Indien.

Mertins selv påstår, at han „kun“ tjente små to millioner kr. på disse handel. Det rigtige tal formodes at ligge nærmere det tidobbelte.

Løvrigt opstod der så megen ballade om sagen, at Mertins nu er blevet skubbet ud af arbejdet med at nyttiggøre det tyske militærs brugte varer. Denne virksomhed er overladt *Aktieselskabet for udenrigshandel med værktøj*. Lederen af det er en fhv. generalløjtnant og adjutant hos Adolf Hitler, *Gerhard Engel*. På trods af sin fortid – eller på grund af den som nogle siger – er han meget vellidt blandt de ældre officerer i det tyske forsvarsministerium, der varetager udsalgsvirksomheden.

Som modstykke til fortjenstmulighederne står *risikoen* ved at være våbenhandler i større stil. For det første ligger det næsten i sagens natur, at man her bevæger sig på kanten af loven med stadig risiko for en straffesag. Faren herved er dog ikke stor, hvis man kan faget. For et par år siden blev en britisk pilot, *Hawke* fængslet i *Florida*. Han havde vitterligt fløjet syv amerikanske bombefly over Atlanten (honorar: 21.000 kr. pr. tur) og leveret dem på en luftbase i *Portugal*, skønt den amerikanske regering udtrykkeligt havde nægtet udførsel af sådanne fly til dette Nato-land – da man formodede, at de skulle anvendes til kolonikrigsførelse i *Angola*. *Hawke* stod til en ret hård straf, men blev frifundet. Han var i stand til at godtgøre, at USA's hemmelige efterretningsvæsen havde været fuldt informeret.

En anden risiko er større i denne branche. Siden Korea-krigen er mindst 20 – og måske dobbelt så mange – internationale våbenhandlere blevet myrdet. Syv af dem blev dræbt under Algerie-krigen, men tusinder af kilometer fra slagmarken. De menes at være aflivet af franske terrorister, som

Fortsættes side 32.

VARIGT FORBRUGSGODE

En af fiduserne ved våbenhandel er, at den samme ting ofte kan sælges mange gange – hver gang naturligvis mod procenter til mellemhandleren. Ved en af de få lejligheder, hvor man har kunnet klarlægge et sådant våbens „levnedsløb“, fandt man ud af følgende:

Det pågældende våben, en 20 mm kanon, blev fremstillet i *Fin-*

land under 2. verdenskrig og anvendt mod sovjetstyrkerne. Sent i 1940'erne nåede den via *Italien* til den israelske modstandsorganisation *Haganah*, som kæmpede mod briterne. I 1950 købtes kanonen af en våbenagent og solgtes til *Costa Rica* i Mellemamerika. 1955 dukkede den op i *Tunis*, hvor den leveredes til repræsentanter for de *algierske oprørere*.

1960 sendtes den via *Panama* til *USA* i en skibsladning mærket *Uskadeliggjorte krigssouvenirs*. Derpå blev den solgt til en gruppe *cubanske oprørere*, men leveringen gik i fisk og kanonen kom til *Santo Domingo*. Herfra vendte den tilbage til *USA* i 1965, og i 1966 solgtes den – foreløbig for sidste gang – til en gruppe oprørere, der planlagde en invasion i *Haiti*.

**Til bal i danseskolen
i den kjole?
Det kan du da
ikke mene!**

*Det er ikke
noget at råbe hurra
for. Den mangler jo
fuldstændig klarhed.*

*Er den
ikke ren og hvid,
måske?*

*Kom, lad mig
vaske den kjole.
Grete. Valo er det
eneste, der kan gi'
den klarhed.*

**- og så tvang Valo's
blå kraft klarheden
frem i kjolen**

*Fantastisk flot.
Nu ved jeg, hvad
klarhed i tøjet
betyder.*

*Du skal bestemt
ikke nøjes med rent
og hvidt vasketøj, når
Valo også kan gi'
det klarhed!*

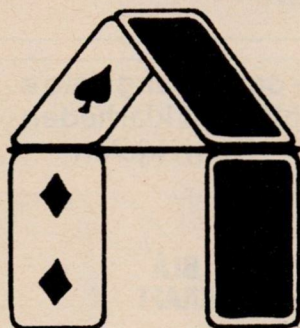

**Rent og hvidt
og mere end det... VALO tvinger **KLARHEDEN** frem!**

De kan ikke melde hus forbi

– når det gælder risikoen for ubehagelige ekstraudgifter.

Deres brandforsikring dækker Dem i tilfælde af brand, og MLU forsikrer resten: Storm- og vand-skader, frostsprængninger af rør og radiatorer, kedler og wc-kummer, tyveri og bygningsbeskadigelse ved indbrud, angreb på træværket af svamp eller husbukke og andre insekter, tilsodning af lofter og vægge fra oliefyr eller olieamin, omkostninger ved afstivning og andre redningsforanstaltninger, udgifter og tab ved midlertidig fraflytning på grund af

skader, erstatningsansvar, De pådrager Dem som husejer. Med en selvrisiko på 100 kr. dækker MLU's Villaforsikring tillige skader på glas, også termoruder, og alle andre pludselige skader, som f.eks. påkørsel og snetryk – dette koster naturligvis ikke ekstra. Præmien er for et 1 plans hus til og med 150 m², 90 kr. om året.

Skriv eller ring idag efter brochure med alle oplysninger.

Mejeriernes og Landbrugets
Ulykkesforsikring G/S
Vester Farimagsgade 19
København V
Telefon (01) 15 03 50

ganske simpelt ønskede at bremse våbenstrømmen til de algerske oprørere.

Tilgangen til faget er dog større end afgang, og beskæftigelsesprocenten er høj. Alene i Latinamerika er der guerilla-kampe i en halv snes stater, og i Afrika såvel som den nære Orient hører krige, borgerkrige, stammekampe, revolutioner og modrevolutioner jo til dagens uorden. Det sætter alt sammen våbenomsætningen i vejret.

Guerilla-krige føres nemlig ikke mere med gamle muskendonner og hjemmelavede mordvåben. *De sydamerikanske guerilla-styrker er lige så vel bevæbnet som regeringstropperne*, erklærede det amerikanske CIA for nylig. *Oftes er guerilla-soldaterne endda dem, der er mest moderne udrustet. Og de fyrer tusinder af skud uden at spekulere på ammunitionsangel...*

Det er MM'erne der har „æren“ for denne udvikling. Et engelsk blad bragte for nylig en liste over deres mest gængse salgs-artikler. Her er et par priseksempler:

En 20 mm kanon koster et sted mellem 700 og 4500 kr. – alt efter våbnets stand og desuden afhængigt af, hvorvidt der ønskes levering om natten, d.v.s. ved indsmugling. Noget af det billigste, man kan få, er en *Enfield*-riffel (små 200 kr.), mens en automatisk riffel let koster omkring det dobbelte. Dagsprisen for et *Madsen maskingevær* (også i våbenbranchen klinger danskens sang og mejslerslag) ligger på dette marked mellem 1400 og 4000 kr., mens man kan komme af med en snes tusinde, hvis man vil flotte sig med en rekylfri 57 mm-kanon.

Foruden sådanne standardvarer vil en vel-assorteret MM være i stand til med kort varsel at levere ældre krigsfly og panserbiler. En af branchens veteraner, *Rolando Masferrer*, som har polititilhold om ikke at forlade staten New York, var ikke des mindre i stand til at „ekvipere“ en haitiansk oprørsstyrke på 300 mand, som var samlet i Florida. Han forsynede dem med alt fra militærstøvler til en B 25-bombemaskine.

De mest moderne mordvåben fremkommer kun som lejlighedstilbud, hvorfor de naturligvis rives væk lige så hurtigt som slagvarer i et supermarked. Men bortset fra sådanne specialiteter er udbudet absolut på højde med efterspørgslen.

Det engelske *Institut for strategiske studier* beregnede for nylig, at Vesteuropas syv førende lande inden for våbenfabrikationen, *Storbritannien, Frankrig, Vesttyskland, Italien, Holland, Belgien og Sverige* i løbet af de sidste ti år

havde brugt 16,829 millioner pund sterling til produktion og anskaffelse af krigsmateriel. Det svarer til 100 millioner kr. *om dagen*, og her til kommer produktionen i Amerika og Østbloklønderne, som givetvis er langt større. En mængde af disse våben udrangeres efter forholdsvis få års forløb – uden at være slidt ned, ja en del af dem uden nogen sinde at være brugt. De er simpelt hen forældede til brug i en superkrig, men kan godt være fuldt anvendelige i *Kurdistan*s bjerge eller en sydamerikansk jungle.

Der er altså nok at handle med såvel for private våbenhandlere som for producentstaternes officielle agenter. Og mulighederne bliver så sandelig ikke forsømt. I 1965 eksporterede USA til den tredje verden (altså landene udenfor Atlantpagten og Østblokken) våben for godt 3 milliarder kr., Sovjetunionen for knapt 3 milliarder, Frankrig for ca. 1½ milliard og England for ca. 1 milliard. Tallene for 1966 menes at ligge rundt regnet 10 pct. højere og i 1967 må forudses endnu en mærkbar stigning, bl. a. fordi Israel og de arabiske lande har skullet have arsenalerne fyldt op efter krigen.

Et nyt og foreløbig beskedent marked er åbnet i *Nigeria*. Både fra Øst og Vest er der sendt våben til dette område. Englands officielle standpunkt var ellers, at der ikke burde leveres våben til nogen af parterne i *Nigeria* og *Biafra*. Mangel på udrustning ville da begrænse tabene og ødelæggelserne, mente man. Det så også ud til at være rigtigt. Men en dag indeholdt *Financial Times* en notits fra *Malta* om, at britiske våben alligevel fandt vej til *Nigeria* – omend de gode, engelske rifler transporteredes i canadiske fly chartret af et libanesisk firma. De britiske myndigheder har senere bekræftet realiteten i denne meddelelse.

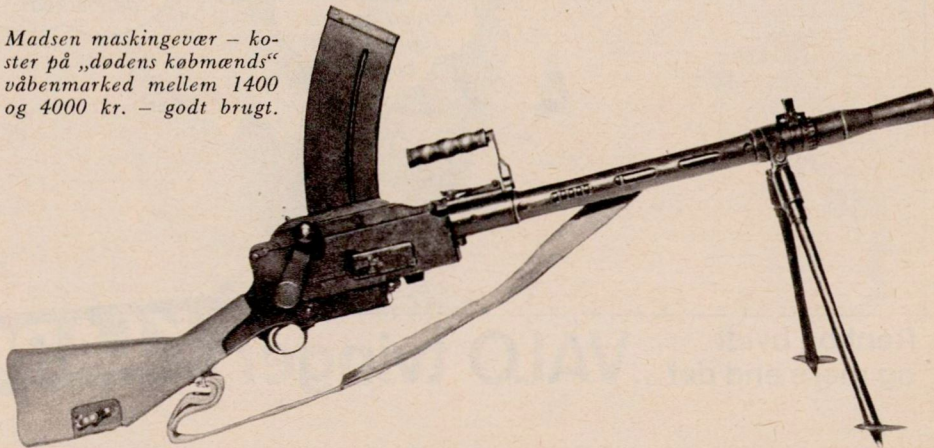
Hvorfor England skiftede standpunkt? Tja, en del af svaret finder man måske i påskriften på en plakat, som demonstrerende nigerianere bar rundt i Londons gader engang i efteråret.

Der stod: *Briter, send flere våben og red jeres investeringer.*

Sådan noget tager man naturligvis officielt ikke hensyn til, men alligevel... Kendsgerningen var i alt fald, at britisk antiluftskytis ankom til *Nigerias* hovedstad *Lagos* omtrent samtidig med de første østblok-jetjagere. Så længe, der er den slags modsætninger mellem teori og praksis, vil der også være et gråt våbenmarked, hvor dødens købmænd kan høste de store fortjenester.

KAJ CHRISTIANSEN.

Madsen maskingevær – koster på „dødens købmænds“ våbenmarked mellem 1400 og 4000 kr. – godt brugt.

**SOM
JULEGAVE...
TIL JULEGÆSTER...**

bellman
i eksklusiv trækasse

BELLMAN SEFIR

- en cerut, der er lige så mild
som en cigaret.
Pris kr. 24,00

BELLMAN CIGARILL

- noget helt nyt og cigarart.
Pris kr. 22,50

bellman
SIMPELTHEN EN DEL AF JULENS ATMOSFÆRE!

IMPORT: NORDISK TOBAKS KOMPAGNI A/S

INDEKS-FORSIKRING

LIDT OM LIVSFORSIKRING

✱ Det er ved lov bestemt, at der kan oprettes indekskontrakter i forbindelse med livsforsikring. Staten betaler tilskud, så købekraften af opsparingen bevares, selv om prisniveauet stiger.

Det er endvidere ved lov vedtaget, at folkepensionen udbetales ubeskåret, selv om man har pristalsregulerede indekskontrakter.

✱ Med pristallet i dag kan danske statsborgere fra 18-56 år sikre sig en udbetaling hvert år fra 67 år på 4302 kr. Ved udbetaling reguleres beløbet efter pristallet, og staten skyder det manglende til. Et ægtepar kan altså sikre sig ca. 8600 værdifaste kroner – eller en del deraf – så længe de lever. Der er garanti for mindst 13 udbetalinger.

✱ Indbetalingen fradrages den skattepligtige indkomst udover det almindelige forsikringsfradrag. Til sin tid medregnes de årlige udbetalinger i indkomsten. Ved indekskontrakter i forbindelse med livsforsikring fritages forsikrede for betaling under sygdom, og der skal intet efterbetales.

✱ Det er kun muligt at udnytte lovens bestemmelser om statens dyrtidstillæg af opsparingen fuldt ud, når indekskontrakter oprettes med livsforsikring.

✱ Livsforsikring i TRYG gi'r bonus – på samme måde som Brugsen gi'r dividende. I TRYG tilfalder overskuddet kunderne – alene. Skattefri opsparing gør det muligt at få en livsforsikringssum, der gi'r virkelig sikkerhed. Den fagligt uddannede TRYG-mand er Deres hjælper.

TRYG-MANDEN FORTÆLLER MERE OM LIVSFORSIKRING
... de forsikredes eget selskab

ANDELS-ANSTALTEN TRYG . ROSENØRNS ALLÉ 1 . KØBENHAVN V . TELEFON (01) 35 22 11
(gensidigt livsforsikringsselskab)

Kalkun til jul

VAR det ikke en idé med kalkun til jul? Den ligger i brugsens frysedisk sammen med ænder og gæs, og Karen Kok bringer her opskriften på

✱ Farseret kalkun, til 10-12 personer

1 frossen kalkun, ca. 4000 gram.
50 g smeltet margarine. $\frac{3}{4}$ liter vand.
 $1\frac{1}{2}$ tsk. salt. Kulør. Ca. 2 dl piskefløde. Ca. 4 tsk. citronsaft.

Fars af: kråse, lever, hjerte fra kalkunen. Ca. 100 g franskbrød, udblødt i $1\frac{1}{2}$ dl fløde. 1 svinemørbrad, ca. 350 g. Ca. $\frac{1}{4}$ (25 g) løg. $\frac{1}{4}$ tsk. salvie. 250 g grofthakkede champignons. Salt. Peber.

Kalkunen optøes. Posen med indmad tages ud. Indmad, franskbrød, mørbrad, løg, salvie hakkes én gang gennem kødmaskinen. De grofthakkede champignons, salt og peber røres i. Kalkunen fyldes med ca. halvdelen af farsen. Resten af farsen pakkes ind i smurt aluminiumsfolie.

Kalkunen lægges i en bradepande. Overhældes med den smeltede margarine. Bruner ca. $\frac{1}{2}$ time ved stærk varme (225 grader). Vand, salt og kulør tilsættes. Aluminiumsfolien lægges over, så kalkunen og hele bradepanden dækkes. Kalkunen steger videre ved svag varme (160 grader) cirka $3\frac{1}{4}$ timer, til den er næsten mør. Aluminiumsfolien fjernes. Skyen hældes fra. Kalkunen efterbrunes ca. 20 min. ved stærk varme (225 grader). Skyen tilsættes fløde, jævnes let, smages til med citronsaft.

Partering: Lårene skæres fra og skæres i skiver. Det er lettest at skære benet ud af overlåret først. Brystet skæres i tynde skiver på langs. Begynd udefra og skær ind mod brystbenet. Ved serveringen sørger man for, at hver får både et stykke bryst, et stykke lår og et stykke fars.

Hvis man ønsker kalkunen skal strække længere, kan man komme en eller to mørbrad mere i farsen.

Til kalkunen serveres smørbrunede kartofler og

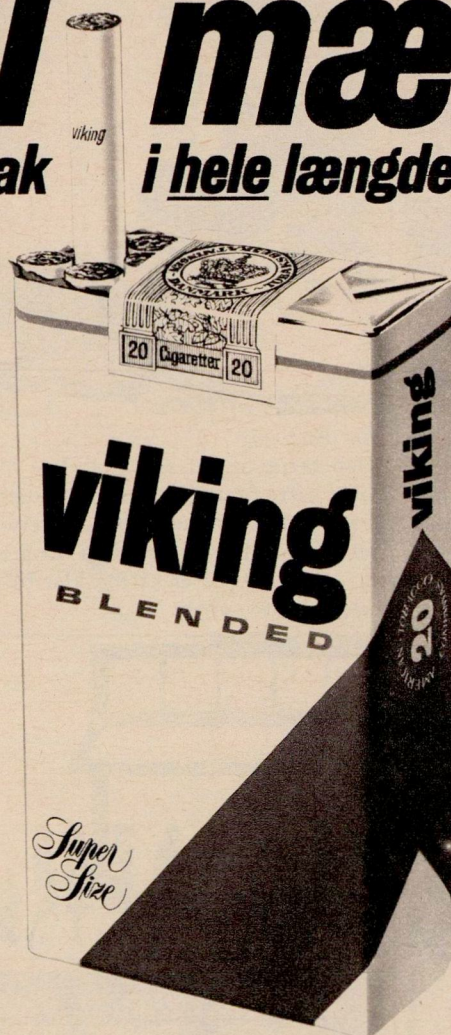
✱ Rå rødkålssalat

$\frac{1}{2}$ rødkålshovede, 2-3 æbler. Marinade af $\frac{1}{2}$ dl salatolie. $\frac{1}{2}$ dl fransk vineddike. $\frac{1}{2}$ dl vand. 1 knsp. tør senep. Salt. Peber.

Rødkålen snittes fint. Æblerne skæres i tynde skiver og blandes med rødkålen. Marinaden rystes og hældes over.

Lange cigaretter til mænd

go' tobak i hele længden

almindelig cigaretstørrelse

1½ cm længere - samme pris

**samme
pris**

**godt
cigaret-
tilbud**

Så kom den lange cigaret til mænd.

Uden filter.

Viking er omhyggeligt rullet af de bedste cigarettobakker, og Viking er længere - uden at koste mere.

Kr. 7,20 for 20 stk. - det er sim-

pelthen det bedste cigarettilbud, De nogensinde har set. Måske vil De synes, Viking smager lidt bedre, end den cigaret, De plejer at ryge. - Måske vil De synes, det er det samme. Prøv selv!

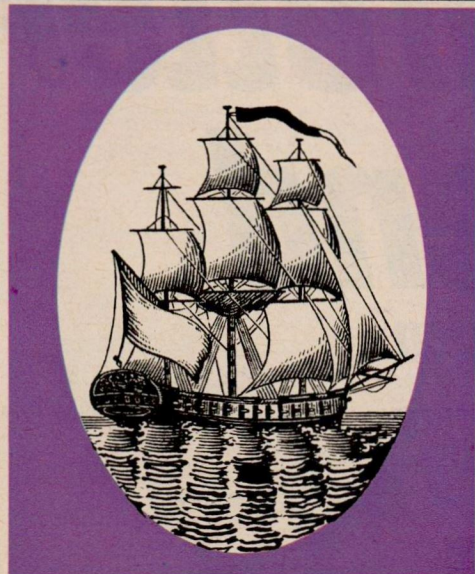
1½ cm længere - svarende til 3 cigaretter mere pr. 20 stk.

1½ cm længere - uden at koste mere.

Omhyggeligt rullet - af de bedste cigarettobakker.

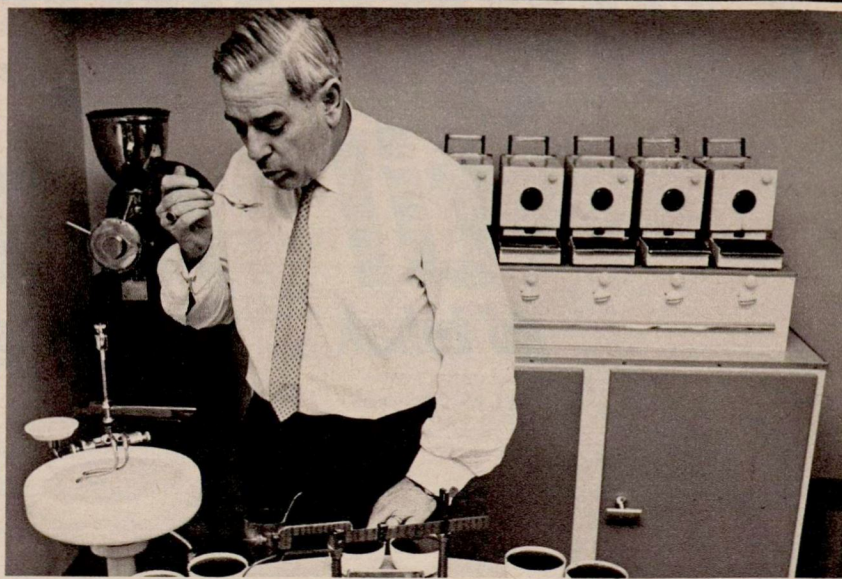

CIRKEL KAFFENS VEJ FRA BØNNE TIL KOP..

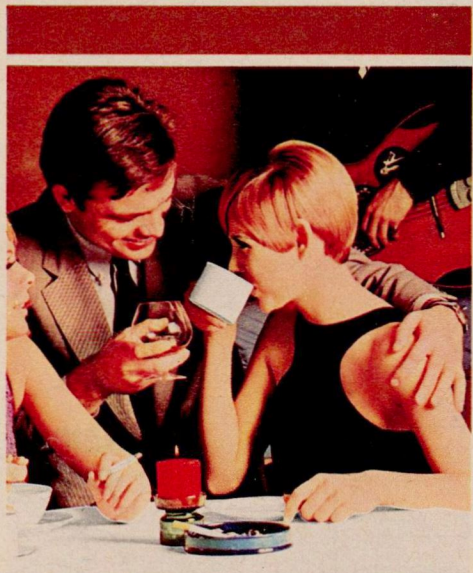
Skibet er ladet med ...

Vel ankommet til dansk havn »stikkes«, som det hedder i kaffesproget, nye prøver som en sidste kontrol af købet, samtidig med at der tages endelig beslutning om anvendelsen. Her er det vor hjemmelige »kaffesmager«s tur til at smage på hver enkelt sending ...

En smags sag ...

Han sætter sig til »kaffebordet« med en lang række kopper fyldt med frisklavet kaffe foran sig (wienerbrødet og flødekagerne lader han blive hjemme!). Først indsnuser han duften, derefter tager han små mundfulde, som han spytter ud igen for til slut at gi' hver enkelt sending »karakterer« for duft, smag og aroma. Og så er kaffen klar til at blive ristet, emballeret og påny kontrolleret og prøvesmagt.

*Cirkel kaffe – i smag med tiden
(prøv selv!)*

Har De, efter at ha' fulgt Cirkel kaffens vej fra bønne til kop, selv lyst til at prøve denne uforlignelige drik, behøver De blot gå i HB og Brugsen! Her kan De vælge mellem hele 4 forskellige konstante Cirkel-top-kvaliteter: Luxus Cirkel i vac-dåse samt Blå, Hvid og Rød Cirkel.

Åben pris og dato
Nettovægt i posen

*De får kaffe for alle pengene
(og hvilken kaffe!)*

Når De handler kaffe i HB og Brugsen, betaler De kun for, hvad De får: der er nemlig netto-vægt i poser og dåser – og De er altid sikker på, at kaffen er frisk, da samtlige Cirkel kaffe-emballager er datomærkede!

HB

& BRUGSEN